Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MELCHIOR WATHELET
της 17ης Μαρτίου 2016[1]

Υπόθεση C-567/14

Genentech Inc.
κατά
Hoechst GmbH, πρώην Hoechst AG,
Sanofi-Aventis Deutschland GmbH
[αίτηση του cour d'appel de Paris (Γαλλία)

για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή — Αγωγή ακυρώσεως κατά διαιτητικής αποφάσεως — Ανταγωνισμός — Άρθρο 101 ΣΛΕΕ — Σύμπραξη — Σύμβαση παραχωρήσεως αδείας μη αποκλειστικής χρήσεως διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας — Ακύρωση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας — Απουσία προσβολής — Σημασία — Υποχρέωση καταβολής δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως»

I – **Εισαγωγή**

1. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 101 ΣΛΕΕ. Το cour d'appel de Paris (εφετείο Παρισίων) ζητεί ειδικότερα να διευκρινιστεί αν αντιβαίνει στο άρθρο αυτό υποχρέωση που επιβάλλεται στον δικαιούχο δυνάμει συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως διπλώματος ευρεσιτεχνίας να καταβάλλει δικαιώματα εκμεταλλεύσεως καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως μέχρι την καταγγελία αυτής, παρά την απουσία προσβολής δικαιωμάτων αντλούμενων από το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ή την ακύρωση του διπλώματος ή των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που αφορά η άδεια.

2. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο αγωγής ακυρώσεως διαιτητικών αποφάσεων που εκδόθηκαν επί διαφοράς μεταξύ της Genentech Inc., εταιρίας δικαίου του Delaware (Ηνωμένες Πολιτείες) (στο εξής: Genentech), αφενός, και των Hoechst GmbH, πρώην Hoechst AG (στο εξής: Hoechst), και Sanofi-Aventis Deutschland GmbH (στο εξής: Sanofi-Aventis), εταιριών γερμανικού δικαίου, αφετέρου.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

II – **Το νομικό πλαίσιο**

Α — *Το δίκαιο της Ένωσης*

3. Το άρθρο 101 ΣΛΕΕ ορίζει τα εξής:

«1. Είναι ασυμβίβαστες με την εσωτερική αγορά και απαγορεύονται όλες οι συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, όλες οι αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και κάθε εναρμονισμένη πρακτική, που δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς, και ιδίως εκείνες οι οποίες συνίστανται:

α) στον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό των τιμών αγοράς ή πωλήσεως ή άλλων όρων συναλλαγής,

β) στον περιορισμό ή στον έλεγχο της παραγωγής, της διαθέσεως, της τεχνολογικής αναπτύξεως ή των επενδύσεων,

γ) στην κατανομή των αγορών ή των πηγών εφοδιασμού,

δ) στην εφαρμογή ανίσων όρων επί ισοδυνάμων παροχών έναντι των εμπορικώς συναλλασσομένων, με αποτέλεσμα να περιέρχονται αυτοί σε μειονεκτική θέση στον ανταγωνισμό,

ε) στην εξάρτηση της συνάψεως συμβάσεων από την αποδοχή, εκ μέρους των συναλλασσομένων, πρόσθετων παροχών που εκ φύσεως ή σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες δεν έχουν σχέση με το αντικείμενο των συμβάσεων αυτών.

2. Οι απαγορευόμενες δυνάμει του παρόντος άρθρου συμφωνίες ή αποφάσεις είναι αυτοδικαίως άκυρες.

3. Οι διατάξεις της παραγράφου 1 δύνανται να κηρυχθούν ανεφάρμοστες:

— σε κάθε συμφωνία ή κατηγορία συμφωνιών μεταξύ επιχειρήσεων,

— σε κάθε απόφαση ή κατηγορία αποφάσεων ενώσεων επιχειρήσεων, και

— σε κάθε εναρμονισμένη πρακτική ή κατηγορία εναρμονισμένων πρακτικών,

η οποία συμβάλλει στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής των προϊόντων ή στην προώθηση της τεχνικής ή οικονομικής προόδου, εξασφαλίζοντας συγχρόνως στους καταναλωτές δίκαιο τμήμα από το όφελος που προκύπτει, και η οποία:

α) δεν επιβάλλει στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις περιορισμούς μη απαραίτητους για την επίτευξη των στόχων αυτών· και

β) δεν παρέχει στις επιχειρήσεις αυτές τη δυνατότητα καταργήσεως του ανταγωνισμού επί σημαντικού τμήματος των σχετικών προϊόντων.»

Β — Το γαλλικό δίκαιο

4. Το άρθρο 1518 του code de procédure civile (κώδικα πολιτικής δικονομίας) ορίζει:

«Κατά διαιτητικής αποφάσεως εκδοθείσας στη Γαλλία επί διεθνούς διαιτησίας μπορεί να ασκηθεί μόνον αγωγή ακυρώσεως.»

5. Το άρθρο 1520 του code de procédure civile ορίζει:

«Η αγωγή ακυρώσεως επιτρέπεται μόνον αν:

1° Το διαιτητικό δικαστήριο εσφαλμένως έκρινε ότι είναι αρμόδιο ή αναρμόδιο· ή

2° Το διαιτητικό δικαστήριο δεν είχε συγκροτηθεί νομίμως· ή

3° Το διαιτητικό δικαστήριο αποφάνθηκε χωρίς να συμμορφωθεί με την αποστολή που του είχε ανατεθεί· ή

4° Δεν τηρήθηκε η αρχή της κατ' αντιμωλίαν συζητήσεως· ή

5° Η αναγνώριση ή η εκτέλεση της διαιτητικής αποφάσεως είναι αντίθετη προς τη διεθνή δημόσια τάξη.»

III – **Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα**

6. Στις 6 Αυγούστου 1992, η εταιρία γερμανικού δικαίου Behringwerke AG (στο εξής: Behringwerke) [2] παραχώρησε στην Genentech παγκόσμιας ισχύος άδεια μη αποκλειστικής χρήσεως (στο εξής: σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως) του ενεργοποιητή του ανθρώπινου κυτταρομεγαλοϊού (cytomegalovirus humain — CMVH), ο οποίος καθιστά δυνατή την αύξηση της αποτελεσματικότητας της κυτταρικής διαδικασίας που χρησιμοποιείται για την παρασκευή πρωτεϊνών (στο εξής: ενεργοποιητής). Η τεχνολογία αυτή αποτέλεσε το αντικείμενο του χορηγηθέντος στις 22 Απριλίου 1992 ευρωπαϊκού διπλώματος ευρεσιτεχνίας με αριθμό EP 0173 177 53 (στο εξής: δίπλωμα ευρεσιτεχνίας EP 177), και των χορηγηθέντων στις 15 Δεκεμβρίου 1998 και 17 Απριλίου 2001 διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας Ηνωμένων Πολιτειών (στο εξής: δίπλωμα ευρεσιτεχνίας US 522 και δίπλωμα ευρεσιτεχνίας US 140). Στις 12 Ιανουαρίου 1999, το Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας (ΕΓΔΕ) ακύρωσε το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας EP 177.

7. Η σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως διεπόταν από το γερμανικό δίκαιο.

8. Από το άρθρο 3.1 της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως προκύπτει ότι η Genentech, ως αντίτιμο για το δικαίωμα εκμεταλλεύσεως του ενεργοποιητή, υποχρεούνταν να καταβάλει:

— κατ' αποκοπήν δικαιώματα ύψους 20 000 γερμανικών μάρκων (DEM) (περίπου 10 225 ευρώ) για το κόστος εκδόσεως της αδείας·

— ετήσιο σταθερό ποσό δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως ύψους 20 000 DEM (περίπου 10 225 ευρώ) για ερευνητικούς σκοπούς·

2 — Η Behringwerke μεταβίβασε, στη συνέχεια, τα δικαιώματά της στη Hoechst. Από τον Ιούλιο του 2005, η Hoechst κατέστη θυγατρική της Sanofi-Aventis, η οποία κατέχει το 100 % του μετοχικού της κεφαλαίου.

— «τρέχοντα» δικαιώματα εκμεταλλεύσεως ύψους 0,5 % επί των πωλήσεων των «τελικών προϊόντων» [3] (στο εξής: τρέχοντα δικαιώματα εκμεταλλεύσεως).

9. Η Genentech κατέβαλε τα κατ' αποκοπήν και τα ετήσια δικαιώματα εκμεταλλεύσεως, ουδέποτε, όμως, τα τρέχοντα δικαιώματα εκμεταλλεύσεως.

10. Στις 30 Ιουνίου 2008, η Hoechst και η Sanofi-Aventis ζήτησαν από την Genentech στοιχεία σχετικά με τα τελικά προϊόντα στα οποία χρησιμοποιούνται τα υλικά και με τη διαδικασία που καλύπτονται από τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας και θεμελιώνουν δικαίωμα στην καταβολή των τρεχόντων δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως.

11. Με επιστολή της 27 Αυγούστου 2008, η Genentech κοινοποίησε στη Hoechst και στη Sanofi-Aventis την καταγγελία της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, με ισχύ μετά την παρέλευση δύο μηνών [4].

12. Στις 24 Οκτωβρίου 2008, θεωρώντας ότι η Genentech, προκειμένου να παρασκευάσει το Rituxan® [5] και άλλα φάρμακα, είχε χρησιμοποιήσει τον ενεργοποιητή στην ανασυνδυασμένη σύνθεση πρωτεϊνών, χωρίς να έχει καταβάλει τα τρέχοντα δικαιώματα εκμεταλλεύσεως επί της πωλήσεως όλων αυτών των φαρμάκων και ότι συνεπώς είχε παραβιάσει τη σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, η Hoechst και η Sanofi-Aventis υπέβαλαν, σύμφωνα με τη ρήτρα περί υπαγωγής των διαφορών σε διαιτησία που προβλέπεται στο άρθρο 11 της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, αίτηση στρεφόμενη κατά της Genentech για τη διεξαγωγή διαιτησίας ενώπιον του Διεθνούς Διαιτητικού Δικαστηρίου του Διεθνούς Εμπορικού Επιμελητηρίου (ΔΕΕ), το οποίο την καταχώρισε με τον αριθμό υποθέσεως 15900/JHN/GFG.

13. Στις 27 Οκτωβρίου 2008, η Hoechst και η Sanofi-Aventis κατέθεσαν στο United States District Court for the Eastern District of Texas (Περιφερειακό Ομοσπονδιακό Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών για την Ανατολική Περιφέρεια του Τέξας, Ηνωμένες Πολιτείες) αγωγή λόγω προσβολής δικαιωμάτων αντλούμενων εκ των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας US 522 και US 140 κατά της Genentech και της Biogen (πρώην Biogen Idec). Οι δύο τελευταίες άσκησαν αυθημερόν αγωγή ακυρότητας αυτών των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ενώπιον του United States District Court for the Northern District of California (Περιφερειακού Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου των Ηνωμένων Πολιτειών για τη Βόρεια Περιφέρεια της Καλιφόρνιας, Ηνωμένες Πολιτείες).

14. Τα δύο αυτά ένδικα βοηθήματα συνεκδικάστηκαν ενώπιον του United States District Court for the Northern District of California.

3 — Όρος που έχει προσδιοριστεί στη σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως ως «αγαθά εμπορικώς διαπραγματεύσιμα, τα οποία ενσωματώνουν προϊόν που καλύπτεται από την άδεια χρήσεως, πωλούμενα σε μορφή κατάλληλη προς χορήγηση σε ασθενείς για θεραπευτικούς λόγους ή προς χρήση στο πλαίσιο διαγνωστικής διαδικασίας, και δεν προορίζονται ούτε διατίθενται στο εμπόριο με σκοπό νέα διαμόρφωση, θεραπεία, επανασυσκευασία ή νέα σήμανση πριν τη χρήση τους». Σύμφωνα με τη συμφωνία αυτή, ο όρος «προϊόντα που καλύπτονται από άδεια» περιλαμβάνει «τα υλικά (συμπεριλαμβανομένων των οργανισμών) των οποίων η παρασκευή, η χρήση ή η πώληση θα παραβίαζε, ελλείψει της παρούσας συμβάσεως, μία ή περισσότερες αξιώσεις των οποίων δεν έχει λήξει η ισχύς και οι οποίες περιλαμβάνονται στα δικαιώματα που συνδέονται με τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας που αφορά η άδεια».

4 — Το άρθρο 8, παράγραφος 3, της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως ορίζει ότι «[ο] κάτοχος της αδείας μπορεί να καταγγείλει την παρούσα σύμβαση και τις άδειες χρήσεως που παραχωρήθηκαν βάσει αυτής, αφού τηρήσει δίμηνη προθεσμία προειδοποιήσεως της Behringwerke για τον σκοπό αυτό, εφόσον ο κάτοχος της αδείας αποφασίσει να παύσει τη χρήση των δικαιωμάτων εκ της αδείας που παραχωρήθηκαν δυνάμει της παρούσας συμβάσεως».

5 — Η δραστική ουσία του Rituxan® είναι το rituximab. Το φάρμακο αυτό διατίθεται στο εμπόριο από το 1998 στις Ηνωμένες Πολιτείες με την εμπορική ονομασία Rituxan® και, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με την εμπορική ονομασία MabThera®. Από τις απαντήσεις της Genentech καθώς και αυτές της Hoechst και της Sanofi-Aventis στις γραπτές ερωτήσεις του Δικαστηρίου προκύπτει ότι οι επίμαχες στην υπό κρίση υπόθεση διαιτητικές αποφάσεις αφορούν τις παγκόσμιες πωλήσεις του Rituxan®, συμπεριλαμβανομένων των πωλήσεων του φαρμάκου αυτού υπό την ονομασία «MabThera®».

15. Στις 11 Μαρτίου 2011, το United States District Court for the Northern District of California αποφάνθηκε, κατ' ουσίαν, ότι δεν υπήρξε προσβολή δικαιωμάτων αντλούμενων εκ των επίμαχων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και απέρριψε την αγωγή ακυρότητας των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, κρίνοντας ότι Genentech δεν απέδειξε επαρκώς τους ισχυρισμούς της. Η απόφαση αυτή επικυρώθηκε στις 22 Μαρτίου 2012 από το United States Court of Appeals for the Federal Circuit (ομοσπονδιακό εφετείο των Ηνωμένων Πολιτειών, Ηνωμένες Πολιτείες) και κατέστη αμετάκλητη.

16. Με την τρίτη μερική διαιτητική απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2012 (στο εξής: τρίτη μερική απόφαση)[6], ο διαιτητής που είχε επιλεγεί από τα μέρη έκρινε[7] ότι η Genentech είχε παρασκευάσει το Rituxan® χρησιμοποιώντας τον ενεργοποιητή «ο οποίος καλυπτόταν για ορισμένο διάστημα, καλώς ή κακώς, από [το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας EP 177] και αργότερα από τα [διπλώματα ευρεσιτεχνίας US 522 και US 140] […]»[8] και, ως εκ τούτου, υποχρέωσε την Genentech να καταβάλει στη Hoechst και στη Sanofi-Aventis τα τρέχοντα δικαιώματα εκμεταλλεύσεως επί των πωλήσεων του Rituxan® και των προϊόντων που είχαν τις ίδιες ιδιότητες με αυτό[9].

17. Ο διαιτητής έκρινε ότι, αρχικώς, η Genentech ήθελε να χρησιμοποιήσει τον ενεργοποιητή χωρίς να θεωρηθεί ότι υποπίπτει σε προσβολή δικαιωμάτων αντλούμενων από το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας[10], εξ ου και η σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως. Ως εκ τούτου, κατά τον διαιτητή, το εμπορικό αντικείμενο της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως[11] ήταν να αποτραπεί κάθε ενδεχόμενο δίκης σχετικά με το κύρος των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας US 522 και US 140 κατά τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως[12]. Κατά τον διαιτητή, μια «τέτοια ανακωχή δεν [μπορούσε] να διαρκέσει αιώνια καθώς [η σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως ήταν] προορισμένη να καταγγελθεί μετά από σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα από ένα εκ των μερών […]»[13].

18. Κατά τον διαιτητή, μόλις κατοχυρωνόταν ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, κάτοχος αδείας όπως η Genentech μπορούσε να διασφαλιστεί με τη λήψη αδείας για τη χρήση αυτού του διπλώματος ευρεσιτεχνίας, αντιθέτως προς τρίτο ο οποίος μπορούσε να αποθαρρυνθεί να ανταγωνιστεί έναν κάτοχο αδείας. Ο διαιτητής έκρινε επομένως ότι, κατ' εφαρμογήν της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, η καταχώριση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ήταν κρίσιμη για να αποδειχθεί η ύπαρξη εμπορικού λόγου για τη σύναψη της επίμαχης συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, ενώ, αντιθέτως, το ζήτημα του κύρους των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δεν ήταν κρίσιμο. Συναφώς,

6 — Η γλώσσα του πρωτοτύπου της τρίτης μερικής αποφάσεως είναι η αγγλική. Η Genentech κατέθεσε, προκειμένου να περιληφθεί στη δικογραφία, «ελεύθερη» μετάφραση στη γαλλική γλώσσα, τόσο ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου όσο και ενώπιον του Δικαστηρίου η οποία χρησιμοποιείται στις παρούσες προτάσεις.

7 — Βλ. σκέψεις 322 έως 330 της τρίτης μερικής αποφάσεως.

8 — Βλ. σκέψη 326 της τρίτης μερικής αποφάσεως.

9 — Βλ. σκέψη 114 της τρίτης μερικής αποφάσεως.

10 — Βλ. σκέψη 299 της τρίτης μερικής αποφάσεως.

11 — Ο διαιτητής έκρινε ότι, κατά το εφαρμοστέο στη σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως γερμανικό δίκαιο, οι συμβάσεις πρέπει να ερμηνεύονται όχι μόνον βάσει της γραμματικής τους διατυπώσεως αλλά και βάσει όσων προηγήθηκαν της συνάψεώς τους και είχαν ως αποτέλεσμα τη σύναψη αυτή, του πλαισίου στο οποίο εντάσσονται συστηματικά και του εμπορικού τους αντικειμένου (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, σκέψη 255 της τρίτης μερικής αποφάσεως). Αποφάνθηκε ότι οι εμπορικοί λόγοι που ώθησαν τα μέρη να συνάψουν τη σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως συνίσταντο στο ότι, κατά τον χρόνο συνάψεως των συμβάσεων αυτών, η Behringwerke διέθετε εφεύρεση προστατευόμενη βάσει διπλώματος ευρεσιτεχνίας (συγκεκριμένα δε, το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας EP 177) την οποία η Genentech επιθυμούσε να χρησιμοποιήσει εμπορικά χωρίς να διατρέχει τον κίνδυνο να υποπέσει σε προσβολή των αντλούμενων από το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας δικαιωμάτων (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, σκέψη 258 της τρίτης μερικής αποφάσεως). Κατά τον διαιτητή, το ζήτημα του κύρους του διπλώματος ευρεσιτεχνίας δεν ήταν κρίσιμο στο γερμανικό δίκαιο, το οποίο αναγνωρίζει το συμβατικό δικαίωμα στην καταβολή δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως σε σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, ακόμα και αν το επίμαχο δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ακυρωνόταν τελικώς. Έκρινε ότι, κατά το γερμανικό δίκαιο, ένα πρόσωπο μπορούσε επίσης να παραχωρήσει άδεια χρήσεως εφευρέσεως για την οποία δεν έχει εκδοθεί δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ή δεν θα μπορούσε να εκδοθεί δίπλωμα ευρεσιτεχνίας (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, σκέψη 292 της τρίτης μερικής αποφάσεως).

12 — Βλ., υπ' αυτήν την έννοια, σκέψη 307 της τρίτης μερικής αποφάσεως.

13 — Βλ. σκέψη 308 της τρίτης μερικής αποφάσεως.

επισήμανε ότι μια διαφορά σε σχέση με διπλώματα ευρεσιτεχνίας μπορούσε να διαρκέσει χρόνια, όπως καταδείκνυαν οι παράλληλες διαδικασίες στις Ηνωμένες Πολιτείες, και να συνεπάγεται σημαντικά έξοδα [14]. Μια εταιρία όπως η Genentech είχε επομένως συμφέρον να συνάψει μια τέτοια σύμβαση.

19. Κατά συνέπεια, ο διαιτητής έκρινε ότι οι καταβολές που πραγματοποιήθηκαν ή οφείλονταν, σύμφωνα με τη σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, δεν μπορούσαν να αναζητηθούν ή εξακολουθούν να οφείλονται στην περίπτωση που το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας θα ακυρωνόταν ή δεν θα παραβιαζόταν από τη δραστηριότητα του δικαιούχου της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως [15]. Δεδομένου ότι το εμπορικό αντικείμενο της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως ήταν η αποτροπή οποιασδήποτε ένδικης διαδικασίας όσον αφορά το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, ο διαιτητής έκρινε ότι το έσχατο αποτέλεσμα της διαδικασίας σχετικά με το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας δεν υποχρέωνε τον παραχωρούντα, σε περίπτωση που το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας αποδεικνυόταν άκυρο, να επιστρέψει τα ήδη καταβληθέντα δικαιώματα εκμεταλλεύσεως ούτε απάλλασσε τον κάτοχο της αδείας από την υποχρέωσή του να καταβάλει τα δικαιώματα αυτά σε περίπτωση που, όπως η Genentech, ο κάτοχος της αδείας δεν τα είχε καταβάλει.

20. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, ο εν λόγω διαιτητής έκρινε ότι, βάσει των όρων της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, η Genentech έπρεπε να καταβάλει στη Hoechst και στη Sanofi-Aventis τα τρέχοντα δικαιώματα εκμεταλλεύσεως επί των πωλήσεων του Rituxan® που παρασκευάστηκε μεταξύ της 15ης Δεκεμβρίου 1998 (ημερομηνία χορηγήσεως του διπλώματος ευρεσιτεχνίας US 522) και της 28ης Οκτωβρίου 2008 (ημερομηνία καταγγελίας της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως) [16].

21. Εξάλλου υποχρέωσε την Genentech να καταβάλει στη Hoechst και στη Sanofi-Aventis 391 420,36 ευρώ καθώς και 293 565,27 δολάρια Ηνωμένων Πολιτειών (USD) (περίπου 260 000 ευρώ) σχετικά με τα έξοδα νομικής εκπροσωπήσεως για την περίοδο από 9 Ιουνίου 2011 έως 5 Σεπτεμβρίου 2012.

22. Επιφυλάχθηκε, τελικώς, να αποφανθεί με την οριστική του διαιτητική απόφαση για τα ζητήματα σχετικά με την εκτίμηση του ποσού των οφειλομένων δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως, τα έξοδα της διαιτησίας και τα λοιπά έξοδα νομικής εκπροσωπήσεως.

23. Στις 25 Φεβρουαρίου 2013, ο διαιτητής εξέδωσε την οριστική διαιτητική απόφαση καταδικάζοντας την Genentech να καταβάλει στη Hoechst 108 322 850 ευρώ πλέον απλού επιτοκίου ως αποζημίωση και τόκους, 211 250 ευρώ ως έξοδα διαιτησίας, 634 649,88 ευρώ και 555 907,23 USD (περίπου 490 778 ευρώ) ως έξοδα νομικής εκπροσωπήσεως [17].

24. Στη σκέψη 219 της οριστικής διαιτητικής αποφάσεως, ο διαιτητής επισημαίνει ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας, η Genentech εκπροθέσμως υποστήριξε ότι «οι προσπάθειες της Hoechst να ερμηνεύσει [τη σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως] με τρόπο που να της επιτρέπει να εισπράξει τρέχοντα δικαιώματα εκμεταλλεύσεως χωρίς να λάβει υπόψη αν τα προϊόντα που υποτίθεται ότι καλύπτονται από άδεια χρήσεως [ήταν] ή όχι προστατευόμενα από τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας τα οποία αφορά η άδεια χρήσεως παραβίαζαν την *αντιμονοπωλιακή νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης*».

14 — Βλ. σκέψη 313 της τρίτης μερικής αποφάσεως.

15 — Βλ. σκέψη 314 της τρίτης μερικής αποφάσεως.

16 — Βλ., υπ' αυτήν την έννοια, σκέψεις 161 και σημείο 1 του διατακτικού της τρίτης μερικής αποφάσεως.

17 — Τα ποσά αυτά δεν τροποποιήθηκαν από την απόφαση και την προσθήκη στην οριστική διαιτητική απόφαση που εκδόθηκαν στις 25 Φεβρουαρίου 2013 και αφορούσαν τον υπολογισμό των τόκων που οφείλονται από την Genentech στη Hoechst (στο εξής: προσθήκη).

25. Συναφώς, ο διαιτητής έκρινε ότι «η Genentech δεν [είχε] διευκρινίσει *κατά ποίον τρόπο* θα παραβιαζόταν [το δίκαιο του ανταγωνισμού της Ένωσης] […] αν [έ]χαν[ε] την υπό κρίση διαιτησία. Το γερμανικό δίκαιο περί των αδειών χρήσεως επιτρέπει, έναντι καταβολής δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως, τις συμβάσεις παραχωρήσεως αδείας χρήσεως προκειμένου να καθίσταται δυνατή η εκμετάλλευση τεχνογνωσίας που δεν καλύπτεται από δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Αυτό δεν μπορεί να ανατραπεί με την προβολή ισχυρισμού —άνευ επιχειρημάτων— ότι η άδεια αυτή παραβιάζει [το δίκαιο του ανταγωνισμού της Ένωσης]» [18].

26. Η Genentech, βάσει των άρθρων 1518 και 1520 του code de procédure civile, άσκησε ενώπιον του cour d'appel de Paris αγωγή ακυρώσεως της τρίτης μερικής αποφάσεως, της οριστικής διαιτητικής αποφάσεως καθώς και της προσθήκης.

27. Με διάταξη της 3ης Οκτωβρίου 2013, το cour d'appel de Paris απέρριψε το αίτημα της Genentech να συνεκδικαστούν οι αγωγές ακυρώσεως της τρίτης μερικής αποφάσεως, της οριστικής διαιτητικής αποφάσεως καθώς και της προσθήκης.

28. Στο πλαίσιο της διαδικασίας για την ακύρωση της τρίτης μερικής αποφάσεως, το cour d'appel de Paris διερωτάται αν η σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως είναι συμβατή με το άρθρο 101 ΣΛΕΕ. Επισημαίνει ότι ο διαιτητής έκρινε ότι, κατά τη διάρκεια της περιόδου ισχύος της συμβάσεως αυτής, ο κάτοχος της αδείας υποχρεούνταν εκ της συμβάσεως στην καταβολή δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως μολονότι η ακύρωση του διπλώματος ή των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας είχε αναδρομική ισχύ. Διερωτάται αν μία τέτοια σύμβαση αντίκειται προς τις διατάξεις του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, κατά το μέτρο που επιβάλλει στον κάτοχο αδείας υποχρέωση καταβολής δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως η οποία έχει πλέον καταστεί άνευ αιτίας λόγω της ακυρώσεως του διπλώματος ή των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας από το οποίο ή από τα οποία αντλούνται τα μεταβιβασθέντα δικαιώματα χρήσεως και τον περιάγει σε «μειονεκτική ως προς τον ανταγωνισμό θέση».

29. Υπό τις συνθήκες αυτές, το cour d'appel de Paris αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχουν οι διατάξεις του άρθρου 101 ΣΛΕΕ την έννοια ότι αντιβαίνει σε αυτές το ενδεχόμενο εφαρμογής, σε περίπτωση ακυρώσεως διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως που επιβαρύνει τον κάτοχο της αδείας με την υποχρέωση καταβολής δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως αποκλειστικώς για τη χρήση των δικαιωμάτων που αντλούνται από τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας τα οποία αφορά η άδεια;»

30. Με διάταξη της 18ης Νοεμβρίου 2015, το Cour de cassation (ανώτατο ακυρωτικό, Γαλλία) έκρινε απαράδεκτη την εκ μέρους των Hoechst και Sanofi-Aventis αίτηση αναιρέσεως της αποφάσεως του Cour d'appel de Paris της 23ης Σεπτεμβρίου 2014 περί υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο.

IV – **Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου**

31. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως υποβλήθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 9 Δεκεμβρίου 2014. Η Genentech, η Hoechst και η Sanofi-Aventis, η Γαλλική, η Ισπανική και η Ολλανδική Κυβέρνηση, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις.

32. Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 61, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, οι μετέχοντες στη διαδικασία κλήθηκαν να απαντήσουν γραπτώς σε ερωτήσεις του Δικαστηρίου, πράγμα το οποίο έπραξαν στις 18 Δεκεμβρίου 2015.

18 — Βλ σκέψη 222 της οριστικής διαιτητικής αποφάσεως.

33. Στις 20 Ιανουαρίου 2016 διεξήχθη επ' ακροατηρίου συζήτηση, κατά την οποία η Genentech, η Hoechst και η Sanofi-Aventis, η Γαλλική και η Ισπανική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή ανέπτυξαν προφορικώς τις παρατηρήσεις τους.

V – **Ανάλυση**

A — *Επί του παραδεκτού*

1. Επί της σχέσεως του υποβληθέντος ερωτήματος με το υποστατό της διαφοράς της κύριας δίκης

34. Η Hoechst και η Sanofi-Aventis καθώς και η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι το προδικαστικό ερώτημα ερείδεται επί πεπλανημένης παραδοχής ως προς τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως. Ειδικότερα, μολονότι αφορά τη συμβατότητα της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως με το άρθρο 101 ΣΛΕΕ «σε περίπτωση ακυρώσεως *διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας*» [19], μόνο το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας EP 177 ακυρώθηκε στις 12 Ιανουαρίου 1999 και όχι τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας US 522 και US 140 [20]. Το προδικαστικό ερώτημα, επομένως, καθίσταται άνευ αντικειμένου και θα πρέπει, κατά τις ως άνω, να κριθεί απαράδεκτο.

35. Κατά τη γνώμη μου, το γεγονός ότι το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται, στο υποβληθέν ερώτημα, στην ακύρωση «διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας» (στον πληθυντικό αριθμό) μολονότι ένα μόνο δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ακυρώθηκε δεν συνεπάγεται ότι η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως ερείδεται επί πεπλανημένης παραδοχής ως προς τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως.

36. Πράγματι, σαφώς συνάγεται από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως ότι το αιτούν δικαστήριο έχει πλήρως επίγνωση του γεγονότος ότι τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας US 522 και US 140 δεν έχουν ακυρωθεί.

37. Συναφώς, στη σελίδα 2 της αιτήσεώς του προδικαστικής αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι βάσει της τεχνολογίας που καλύπτεται από τη σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως «εκδόθηκαν πολλά διπλώματα ευρεσιτεχνίας, αφενός στις 22 Απριλίου 1992, ένα ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας [EP 177], *που ακυρώθηκε στη συνέχεια* στις 12 Ιανουαρίου 1999 από το ΕΓΔΕ λόγω ελλείψεως νεωτερικού χαρακτήρα, και αφετέρου στις 15 Δεκεμβρίου 1998 ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας [US 520], και τελικώς, στις 17 Απριλίου 2001 ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας [US 140]» [21]. Το αιτούν δικαστήριο δεν κάνει καμία νύξη για ακύρωση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας US 522 και US 140.

38. Εξάλλου, στη σελίδα 3 της αιτήσεώς του προδικαστικής αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει στην απόφαση της 11ης Μαρτίου 2011 του United States District Court for the Northern District of California το οποίο, σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, «αποφάσισε ότι το Rituxan® δεν συνιστούσε προσβολή των αντλούμενων εκ των επίμαχων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δικαιωμάτων». Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο γνώριζε το περιεχόμενο της αποφάσεως αυτής, με την οποία απορρίφθηκε επίσης η προσφυγή ακυρώσεως που ασκήθηκε κατά των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας US 522 και US 140 [22].

19 — Η υπογράμμιση δική μου.

20 — Βλ. σημείο 6 ανωτέρω.

21 — Η υπογράμμιση δική μου.

22 — Βλ. σημεία 13 έως 15 ανωτέρω.

39. Τέλος, μολονότι, στις σκέψεις 193 και 194 της τρίτης μερικής αποφάσεως, ο διαιτητής μνημόνευσε την ακύρωση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας US 522 και US 140 από το United States District Court for the Northern District of California, εντούτοις, το σφάλμα αυτό δεν εμφανίζεται στην οριστική διαιτητική απόφαση. Αντιθέτως, στη σκέψη 50 της οριστικής διαιτητικής αποφάσεως, ο διαιτητής επισημαίνει σαφέστατα ότι η προσφυγή της Genentech με αίτημα την ακύρωση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας US 522 και US 140 απορρίφθηκε.

40. Μολονότι οι τρεις αγωγές ακυρώσεως που ασκήθηκαν ενώπιον του cour d'appel de Paris κατά της τρίτης μερικής αποφάσεως, της οριστικής διαιτητικής αποφάσεως και της προσθήκης δεν συνεκδικάζονται[23], σαφώς προκύπτει από τη δικογραφία ενώπιον του Δικαστηρίου ότι οι τρεις αγωγές είναι συναφείς. Πράγματι, το ίδιο το αιτούν δικαστήριο αντιμετωπίζει, στην αίτησή του προδικαστικής αποφάσεως, τις τρεις αυτές αποφάσεις ως ενιαίο σύνολο[24]. Είναι επομένως σαφές ότι δεν τίθεται ζήτημα πεπλανημένης παραδοχής ως προς τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως.

41. Σε κάθε περίπτωση, η ύπαρξη ή όχι της προβαλλόμενης πεπλανημένης παραδοχής ως προς τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως δεν επηρεάζει την απάντηση που θα προτείνω στο υποβληθέν από το αιτούν δικαστήριο ερώτημα που αφορά αδιακρίτως την περίπτωση ακυρώσεως διπλώματος ευρεσιτεχνίας (εν προκειμένω το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας EP 177) και την περίπτωση της μη προσβολής δικαιωμάτων αντλούμενων εκ διπλώματος ευρεσιτεχνίας (εν προκειμένω τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας US 522 και US 140).

42. Πράγματι, όπως η Επιτροπή επισήμανε με τις απαντήσεις της στις γραπτές ερωτήσεις του Δικαστηρίου, «ο διαιτητής αποφάνθηκε, στην [τ]ρίτη [μ]ερική [α]πόφαση ότι σκοπός της συμβάσεως [παραχωρήσεως αδείας χρήσεως] δεν ήταν να προβλέψει την επιστροφή ή τη μη αξίωση δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως στην περίπτωση που ορισμένα διπλώματα ευρεσιτεχνίας αποδεικνύονταν στη συνέχεια άκυρα ή ότι δεν είχαν υποστεί προσβολή. Ο σκοπός της συμβάσεως, ερμηνευόμενης με γνώμονα το γερμανικό δίκαιο και το ιστορικό της διαπραγματεύσεως μεταξύ των συμβαλλομένων, ήταν να προστατεύσει τον χρήστη του διπλώματος ευρεσιτεχνίας (των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας) —δηλαδή την Genentech— από το ενδεχόμενο ένδικης διαδικασίας σχετικής με το δίπλωμα (ή με τα διπλώματα) ευρεσιτεχνίας που θα μπορούσε να είναι μακρόχρονη και πολυδάπανη. Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι το γεγονός ότι τα αμερικανικά διπλώματα ευρεσιτεχνίας μπορούσαν να θεωρηθούν άκυρα ή ότι δεν είχαν υποστεί προσβολή τα εξ αυτών δικαιώματα δεν μεταβάλλει την έκταση της υποχρεώσεως της Genentech να καταβάλλει δικαιώματα εκμεταλλεύσεως».

2. Επί της δυνατότητας του Δικαστηρίου να δώσει χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο

43. Η Hoechst και η Sanofi-Aventis καθώς και η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι το Δικαστήριο δεν μπορεί να δώσει χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο.

44. Συναφώς, η Γαλλική Κυβέρνηση επισημαίνει ότι η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν προσδιορίζει τα απαραίτητα πραγματικά και νομικά στοιχεία στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και, μεταξύ άλλων, του κανονισμού (ΕΚ) 772/2004 της Επιτροπής, της 27ης Απριλίου 2004, για την εφαρμογή του άρθρου [101], παράγραφος 3, [ΣΛΕΕ], σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας[25], όπως τις πραγματικές προϋποθέσεις της λειτουργίας και της δομής της επίμαχης αγοράς, τη φύση της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως ως συμβάσεως μεταξύ ανταγωνιστών ή αμοιβαίας συμφωνίας, καθώς και τα στοιχεία του γερμανικού δικαίου στο οποίο υπάγεται η συμφωνία αυτή.

23 — Βλ. σημείο 27 ανωτέρω.

24 — Βλ., μεταξύ άλλων, τα αιτήματα της Genentech ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου (που επαναλαμβάνονται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως) με τα οποία ζητείται η ακύρωση της τρίτης μερικής αποφάσεως, της οριστικής διαιτητικής αποφάσεως και της προσθήκης.

25 — ΕΕ L 123, σ. 11.

45. Φρονώ ότι τα επιχειρήματα αυτά πρέπει να απορριφθούν, διότι, κατά τη γνώμη μου, σύμφωνα με την απόφαση Ottung (320/87, EU:C:1989:195), το άρθρο 101, παράγραφοι 1 και 2, ΣΛΕΕ δεν επιβάλει την ακύρωση της τρίτης μερικής αποφάσεως[26]. Οι δε κανονισμοί απαλλαγής[27] που μνημονεύει η Γαλλική Κυβέρνηση εφαρμόζουν το άρθρο 101, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ σε κατηγορίες συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας στις οποίες μετέχουν μόνον δύο επιχειρήσεις και στις συναφείς εναρμονισμένες πρακτικές, *που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ*, κάτι που, κατά τη γνώμη μου, δεν συμβαίνει εν προκειμένω.

46. Εν πάση περιπτώσει, φρονώ ότι το Δικαστήριο δεν θα διέθετε επαρκή στοιχεία για να προβεί σε μία τέτοια ανάλυση, στην περίπτωση που δεν θα συμφωνούσε με την πρότασή μου.

47. Μόνον στην περίπτωση που το Δικαστήριο δεν θα συμφωνούσε με την πρότασή μου, θα μπορούσε να γίνει δεκτή η ένσταση απαραδέκτου σχετικά με την εφαρμογή των προμνημονευθέντων κανονισμών απαλλαγής.

3. Επί της εξουσίας του αιτούντος δικαστηρίου να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα

48. Η Hoechst και η Sanofi-Aventis υποστηρίζουν ότι είναι αδύνατον να δοθεί απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα χωρίς να παραβιαστεί το γαλλικό δίκαιο που απαγορεύει την αναθεώρηση επί της ουσίας των διεθνών διαιτητικών αποφάσεων πλην της περιπτώσεως της κατάφωρης προσβολής της διεθνούς δημόσιας τάξεως[28].

49. Ελλείψει τέτοιας κατάφωρης προσβολής (όπως στην περίπτωση καρτέλ), η Hoechst και η Sanofi-Aventis διακρίνουν μεταξύ των περιπτώσεων όπου η διεθνής διαιτητική απόφαση αντιπαρήλθε το ζήτημα της συμβατότητας με το άρθρο 101 ΣΛΕΕ μιας συμφωνίας μεταξύ επιχειρήσεων, οπότε θα υπήρχε κίνδυνος να τεθεί εν αμφιβόλω η αποτελεσματικότητα του δικαίου του ανταγωνισμού, και των περιπτώσεων που το ζήτημα αυτό αντιμετωπίστηκε. Κατά την άποψή τους, στην τελευταία αυτή περίπτωση που συντρέχει εν προκειμένω, η απάντηση στο υπό κρίση προδικαστικό ερώτημα θα οδηγούσε το αιτούν δικαστήριο στην αναθεώρηση επί της ουσίας της τρίτης μερικής αποφάσεως, καθώς ο λόγος ακυρώσεως που αποτελεί το αντικείμενο του ερωτήματος αυτού τέθηκε και συζητήθηκε ενώπιον του διαιτητή.

50. Συναφώς, υπενθυμίζω ότι, στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, όπως αυτή προβλέπεται στο άρθρο 267 ΣΛΕΕ, μόνο στον εθνικό δικαστή, ο οποίος έχει επιληφθεί της διαφοράς και οφείλει να αναλάβει την ευθύνη της δικαστικής αποφάσεως που πρόκειται να εκδοθεί, απόκειται να εκτιμήσει, με γνώμονα τις ιδιαιτερότητες της υποθέσεως που εκκρεμεί ενώπιόν του, τόσο αν είναι αναγκαία η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως για να μπορέσει να εκδώσει τη δική του απόφαση όσο και αν τα ερωτήματα που θέτει στο Δικαστήριο έχουν σημασία για την υπόθεση.

51. Οσάκις τα υποβαλλόμενα από τα εθνικά δικαστήρια προδικαστικά ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία διατάξεως του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται καταρχήν να αποφανθεί, εκτός αν είναι πρόδηλο ότι με το προδικαστικό ερώτημα επιδιώκεται, στην πραγματικότητα, να οδηγηθεί το Δικαστήριο σε έκδοση αποφάσεως μέσω μιας κατασκευασμένης διαφοράς ή να διατυπώσει συμβουλευτικές γνώμες επί γενικών ή υποθετικών ζητημάτων, ή ότι η ερμηνεία του

26 — Βλ. σημεία 84 έως 97 κατωτέρω.

27 — Οι τρεις επίμαχοι κανονισμοί έχουν άπαντες ως νομική βάση τον κανονισμό 19/65/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 2ας Μαρτίου 1965, περί εφαρμογής του άρθρου [101,] παράγραφος 3, [ΣΛΕΕ] σε κατηγορίες συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 59).

28 — Βλ. cour d'appel de Paris, 18 Νοεμβρίου 2004, Thalès, RG αριθ. 2002/19606, σ. 9· Cour de cassation, πρώτο τμήμα πολιτικών υποθέσεων, 4 Ιουνίου 2008, Cytec, αριθ. 06-15.320, Bull. civ. I, αριθ.162, σ. 4.

δικαίου της Ένωσης που ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κυρίας δίκης ή ακόμα ότι το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά ή νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του υποβλήθηκαν [29].

52. Κατά τη γνώμη μου, δεν υπάρχει καμία ένδειξη περί του ότι το τεθέν προδικαστικό ερώτημα είναι υποθετικό ή ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης που ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο αφορά το άρθρο 101 ΣΛΕΕ. Εξάλλου, φρονώ ότι το Δικαστήριο διαθέτει τα αναγκαία πραγματικά και νομικά στοιχεία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα.

53. Επισημαίνω, επίσης, όλως ενδεικτικώς, ότι το Cour de cassation έκρινε απαράδεκτη την αίτηση αναιρέσεως που ασκήθηκε από τη Hoechst και τη Sanofi-Aventis κατά της αποφάσεως του cour d'appel de Paris της 23 Σεπτεμβρίου 2014 με την οποία το εν λόγω δικαστήριο αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο το υπό κρίση προδικαστικό ερώτημα.

54. Επομένως, το προδικαστικό ερώτημα μου φαίνεται παραδεκτό και πρέπει να δοθεί απάντηση σ' αυτό.

Β — *Επί της ουσίας*

1. Επί της εκτάσεως του ελέγχου των διεθνών διαιτητικών αποφάσεων ως προς τους κανόνες της ευρωπαϊκής δημόσιας τάξεως

55. Με τις γραπτές παρατηρήσεις της, η Γαλλική Κυβέρνηση υπενθυμίζει ότι, στη σκέψη 32 της αποφάσεως Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269), το Δικαστήριο έκρινε ότι ο εκ μέρους των δικαστηρίων των κρατών μελών έλεγχος των διεθνών διαιτητικών αποφάσεων, στις οποίες ανακύπτουν ζητήματα του δικαίου της Ένωσης, μπορεί να είναι «λιγότερο ή περισσότερο εκτενής ανάλογα με την περίπτωση», σύμφωνα με τους κανόνες που θεσπίζουν τα κράτη μέλη στο πλαίσιο της δικονομικής τους αυτονομίας. Επί της βάσεως αυτής, η Γαλλική Κυβέρνηση διατείνεται ότι είναι σύμφωνοι προς την αρχή της αποτελεσματικότητας που κατοχυρώνει το δίκαιο της Ένωσης οι κανόνες του γαλλικού δικαίου, σύμφωνα με τους οποίους τα γαλλικά δικαστήρια δεν μπορούν να αναθεωρήσουν επί της ουσίας τις διεθνείς διαιτητικές αποφάσεις και περιορίζονται, στο πλαίσιο αγωγής ακυρώσεως κατά διεθνούς διαιτητικής αποφάσεως, όπως της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης, στον έλεγχο του ενδεχομένου «κατάφωρης» [30] προσβολής της διεθνούς δημόσιας τάξεως.

56. Η Hoechst και η Sanofi-Aventis υποστηρίζουν [31] ότι, μολονότι στην υπόθεση Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269) το Δικαστήριο έκρινε ότι εθνικό δικαστήριο επιληφθέν αγωγής ακυρώσεως διεθνούς διαιτητικής αποφάσεως έπρεπε, σύμφωνα με τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες, να κάνει δεκτή την αγωγή ακυρώσεως που ερείδεται στην παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, εντούτοις οι επίμαχοι δικονομικοί κανόνες του γαλλικού δικαίου απαγορεύουν την αναθεώρηση επί της ουσίας των διεθνών διαιτητικών αποφάσεων και περιορίζουν την έκταση του ελέγχου αυτού στην «κατάφωρη» προσβολή [32].

29 — Βλ. διάταξη EBS Le Relais Nord-Pas-de-Calais (C-240/12, EU:C:2013:173, σκέψη 12 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

30 — Βλ., Cour de cassation, πρώτο τμήμα πολιτικών υποθέσεων, 4 Ιουνίου 2008, Cytec, αριθ. 06-15.320, Bull. civ. I, αριθ. 162, σ. 4.

31 — Βλ. σημεία 48 και 49 ανωτέρω.

32 — Βλ. cour d'appel de Paris, 18 Νοεμβρίου 2004, Thalès, RG αριθ. 2002/19606, σ. 9. Η λύση αυτή επικυρώθηκε με την απόφαση Cytec (Cour de cassation, πρώτο τμήμα πολιτικών υποθέσεων, 4 Ιουνίου 2008, Cytec, αριθ. 06-15.320, Bull. civ. I, αριθ. 162, σ. 4). Οι δύο υποθέσεις αφορούσαν παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης.

57. Κατά τη Hoechst και τη Sanofi-Aventis, δεδομένου ότι ο λόγος περί ενδεχόμενης αντιθέσεως της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως προς το άρθρο 101 ΣΛΕΕ προβλήθηκε και συζητήθηκε ενώπιον του διαιτητή και απορρίφθηκε από αυτόν, είναι αδύνατον να δοθεί απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα χωρίς να αναθεωρηθεί επί της ουσίας η τρίτη μερική απόφαση κατά το μέρος που μια σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, όπως η επίμαχη της κύριας δίκης, δεν θα μπορούσε να συνιστά περιορισμό λόγω αντικειμένου του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και δεν θα μπορούσε επομένως να συνιστά κατάφωρη παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.

58. Κατά τη γνώμη μου, είναι αντίθετοι προς την αρχή της αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης οι περιορισμοί στην έκταση [33] του ελέγχου των διεθνών διαιτητικών αποφάσεων όπως αυτών που επικαλούνται για το γαλλικό δίκαιο η Hoechst και η Sanofi-Aventis καθώς και η Γαλλική Κυβέρνηση, δηλαδή ο κατάφωρος χαρακτήρας της προσβολής της διεθνούς δημόσιας τάξεως και η αδυναμία ελέγχου διεθνούς διαιτητικής αποφάσεως για παρόμοια προσβολή εφόσον το ζήτημα δημοσίας τάξεως έχει τεθεί και συζητηθεί ενώπιον του διαιτητικού δικαστηρίου.

59. Με γνώμονα το σύστημα ελέγχου της συμβατότητας των διεθνών διαιτητικών αποφάσεων με το δίκαιο της Ένωσης μέσω της επιφυλάξεως της δημοσίας τάξεως, όπως έχει καθοριστεί από το Δικαστήριο με την απόφασή του Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269), που αφορά, όπως εν προκειμένω, ένδικο βοήθημα με αίτημα την ακύρωση διεθνούς διαιτητικής αποφάσεως το οποίο ερείδεται στην αντίθεση προς τη δημόσια τάξη και όπως έχει επιβεβαιωθεί με την απόφασή του Gazprom (C-536/13, EU:C:2015:316), σχετικά με αίτηση αναγνωρίσεως και εκτελέσεως διεθνούς διαιτητικής αποφάσεως που αμφισβητείται για λόγους δημοσίας τάξεως, επιβάλλεται να υπομνησθεί ότι, κατά το Δικαστήριο, τα διαιτητικά δικαστήρια επονομαζόμενα και «συσταθέντα βάσει συμβάσεως» [34] δεν συνιστούν δικαστήρια κράτους μέλους υπό την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Επομένως, δεν μπορούν να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα. Εναπόκειται συνεπώς στα δικαστήρια των κρατών μελών, κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, ενδεχομένως προσφεύγοντας

33 — Δεδομένου ότι η προσφυγή ακυρώσεως αφορά, κατά το άρθρο 1520 του code de procédure civile, τις διεθνείς διαιτητικές αποφάσεις που εκδόθηκαν στη Γαλλία, το αντικείμενο του ελέγχου είναι η ίδια η διεθνής διαιτητική απόφαση και όχι η υποκείμενη βάση που περιέχει τη ρήτρα διαιτησίας, εν προκειμένω η σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως. Μολονότι οι διεθνείς διαιτητικές αποφάσεις δεν αποτελούν συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων κατά την έννοια του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, αλλά αποφάσεις της διεθνούς δικαιοσύνης που δεν συνδέονται με καμία εθνική έννομη τάξη, αλλά υπάγονται στη διεθνή διαιτητική τάξη (βλ. Cour de cassation, πρώτο τμήμα πολιτικών υποθέσεων, 8 Ιουλίου 2015, Ryanair, αριθ. 13-25.846, FR:CCASS:2015:C100797· βλ. επίσης, υπ' αυτήν την έννοια, Cour de cassation, πρώτο τμήμα πολιτικών υποθέσεων, 23 Μαρτίου 1994, Hilmarton Ltd, αριθ. 92-15137, Bull. civ. I, αριθ. 104, σ. 79· Cour de cassation, πρώτο τμήμα πολιτικών υποθέσεων, 29 Ιουνίου 2007, PT Putrabali Adyamulia, αριθ. 05-18053, Bull. civ. I, αριθ. 250). Ωστόσο, από την απόφαση Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269) προκύπτει σαφώς ότι επιβάλλεται η ακύρωση διεθνούς διαιτητικής αποφάσεως όταν αυτή εφαρμόζει αντίθετη προς το άρθρο 101 ΣΛΕΕ συμφωνία, ακόμα και αν η απόφαση αυτή καθεαυτήν δεν αποτελεί συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων. Υπό διαφορετική εκδοχή, οι συμβαλλόμενοι θα μπορούσαν να εξαιρέσουν τις θίγουσες τον ανταγωνισμό συμφωνίες από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ εντάσσοντας στις συμφωνίες αυτές ρήτρες διαιτησίας.

34 — Βλ. απόφαση Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269, σκέψη 34). Χρησιμοποιώ τον όρο αυτό για να διακρίνω σε σχέση με ορισμένα διαιτητικά δικαστήρια τα οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι πληρούν τα κριτήρια της νομολογίας ώστε να δύνανται να θέσουν προδικαστικό ερώτημα (βλ. απόφαση Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta, C-377/13, EU:C:2014:1754, καθώς και διάταξη Merck Canada, C-555/13, EU:C:2014:92). Βάσει αυτής της νομολογίας, θα μπορούσε να γίνει δεκτό ότι τα διαιτητικά δικαστήρια που επιλαμβάνονται υποθέσεων στο πλαίσιο της συμβάσεως για την επίλυση των διαφορών στον τομέα των επενδύσεων μεταξύ κρατών και υπηκόων τρίτων κρατών (CIRDI) μπορούν να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο. Βλ., υπ' αυτήν την έννοια, Basedow, J., «EU Law in International Arbitration: Referrals to the European Court of Justice», *Journal of International Arbitration*, τόμος 32, 2015, σ. 367, σ. 376 έως 381. Με δεδομένο ότι ο αριθμός και η σημασία των διαιτησιών στον τομέα των επενδύσεων που θέτουν ζητήματα εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης αυξάνονται, κυρίως στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, η δυνατότητα για τα διαιτητικά δικαστήρια να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα θα μπορούσε να συμβάλει στην ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης.

στον μηχανισμό της προδικαστικής παραπομπής[35], να εξετάσουν τη συμβατότητα των διαιτητικών αποφάσεων (διεθνών ή όχι) με το δίκαιο της Ένωσης σε περίπτωση προσφυγής ακυρώσεως[36], κηρύξεως εκτελεστότητας[37], ή σε περίπτωση κάθε άλλου ενδίκου βοηθήματος ή τρόπου ελέγχου που προβλέπεται από την εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία.

60. Άλλως ειπείν, το σύστημα ελέγχου της συμβατότητας των διεθνών διαιτητικών αποφάσεων με το ουσιαστικό δίκαιο της Ένωσης μέσω της επιφυλάξεως της δημοσίας τάξεως, στο πλαίσιο είτε προσφυγής κατά της αναγνωρίσεως και της εκτελέσεως αυτών είτε προσφυγής ακυρώσεως, θέτει το βάρος του ελέγχου σε μεταγενέστερο στάδιο, δηλαδή στα δικαστήρια των κρατών μελών, παρά σε προγενέστερο στάδιο, δηλαδή στα διαιτητικά δικαστήρια[38].

61. Πράγματι, η αποστολή των διαιτητών στη διεθνή εμπορική διαιτησία είναι να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν ορθώς τη σύμβαση που δεσμεύει τους συμβαλλομένους. Κατά την εκτέλεση της αποστολής τους αυτής, οι διαιτητές μπορούν φυσιολογικά να καταλήξουν στην εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, αν αυτό αποτελεί μέρος του εφαρμοστέου στη σύμβαση δικαίου (lex contractus) ή του δικαίου που εφαρμόζεται στη διαιτησία (lex arbitrii). Ωστόσο, ο έλεγχος της τηρήσεως των κανόνων της ευρωπαϊκής δημοσίας τάξεως βαρύνει τα δικαστήρια των κρατών μελών και όχι τους διαιτητές, στο πλαίσιο είτε προσφυγής ή αγωγής ακυρώσεως είτε διαδικασίας αναγνωρίσεως και εκτελέσεως[39].

62. Το σύστημα αυτό λειτουργεί, επομένως, κατά τρόπο αντίστροφο προς εκείνον του συστήματος αμοιβαίας εμπιστοσύνης που καθιερώθηκε κυρίως με τον κανονισμό (ΕΕ) 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις[40], και ο οποίος αναθέτει το καθήκον της τηρήσεως του δικαίου της Ένωσης, που πρέπει να εφαρμοστεί επί της ουσίας της διαφοράς, και στο οποίο περιλαμβάνονται οι κανόνες της ευρωπαϊκής δημοσίας τάξεως, στο δικαστήριο που επιλαμβάνεται της διαφοράς επί της ουσίας (δηλαδή εκ των προτέρων), και όχι εκ των υστέρων, στο δικαστήριο αναγνωρίσεως και εκτελέσεως[41].

63. Επ' αυτών των βάσεων, εξετάζω τους δύο περιορισμούς που υποτίθεται ότι επιβάλλει το γαλλικό δίκαιο.

35 — Βλ. απόφαση Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269, σκέψεις 32, 33 και 40). Βλ., επίσης, υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση του Högsta domstolen (ανωτάτου δικκαστηρίου, Σουηδία) της 17ης Ιουνίου 2015 στην υπόθεση με αριθ. T 5767-13, Systembolaget/The Absolute Company, σκέψη 23.

36 — Τέτοια είναι η περίπτωση του αιτούντος δικαστηρίου στην υπό κρίση υπόθεση καθώς και των ολλανδικών δικαστηρίων στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269).

37 — Αυτή ήταν η περίπτωση των λιθουανικών δικαστηρίων στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Gazprom (C-536/13, EU:C:2015:316) όπου ετίθετο το ζήτημα αν η επίμαχη διεθνής διαιτητική απόφαση συνιστούσε «anti-suit injunction» (διαταγή δικαστηρίου απαγορεύουσα σε διάδικο να κινήσει δίκη ενώπιον άλλου δικαστηρίου) αντίθετη προς τη δημόσια τάξη κατά την έννοια του άρθρου V, παράγραφος 2, στοιχείο b, της Συμβάσεως για την αναγνώριση και την εκτέλεση αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων η οποία υπεγράφη στη Νέα Υόρκη στις 10 Ιουνίου 1958 (*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 330, σ. 3).

38 — Υπάρχουν βεβαίως κάποιες εξαιρέσεις όπως, μεταξύ άλλων, η προληπτική επέμβαση του δικαστή (ως κρατικού οργάνου) της έδρας της διαιτησίας με την ιδιότητα του δικαστή στηρίξεως της διαιτησίας. Ωστόσο, οι εξαιρέσεις αυτές δε σκοπούν στη διασφάλιση της τηρήσεως του δικαίου της Ένωσης. Βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση Rich (C-190/89, EU:C:1991:319) που αφορούσε τη σύσταση διαιτητικού δικαστηρίου.

39 — Η κατάσταση μπορεί να είναι διαφορετική στο πλαίσιο διεθνούς διαιτησίας στον τομέα επενδύσεων όπου κάποια καθεστώτα, όπως αυτό της συμβάσεως CIRDI, δεν προβλέπουν, για τα δικαστήρια των κρατών μελών, τη δυνατότητα να ελέγξουν τη συμβατότητα των διεθνών διαιτητικών αποφάσεων με την ευρωπαϊκή δημόσια τάξη (βλ., μεταξύ άλλων, άρθρα 53 και 54 της συμβάσεως αυτής). Ωστόσο, καθόσον τα νομικά αυτά καθεστώτα, όπως η σύμβαση CIRDI, δεσμεύουν τα κράτη μέλη έναντι τρίτων χωρών, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 351 ΣΛΕΕ. Μια σύγκρουση μεταξύ της διεθνούς διαιτητικής τάξεως και της έννομης τάξεως της Ένωσης θα μπορούσε να αποφευχθεί αν τα διαιτητικά δικαστήρια μπορούσαν να υποβάλλουν στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα (βλ. υποσημείωση 34).

40 — ΕΕ L 351, σ. 1.

41 — Βλ., υπ' αυτήν την έννοια, σκέψη 33 της αποφάσεως Renault (C-38/98, EU:C:2000:225) όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι «[τ]ο δικαστήριο του κράτους αναγνωρίσεως δεν μπορεί να αρνηθεί την αναγνώριση αποφάσεως δικαστηρίου άλλου συμβαλλόμενου κράτους για τον μόνο λόγο ότι θεωρεί ότι, με την απόφαση αυτή, εφαρμόστηκε εσφαλμένα το εθνικό ή το [...] δίκαιο [της Ένωσης], διότι διαφορετικά θα διακυβεύονταν ο σκοπός της Συμβάσεως. Πρέπει αντίθετα να γίνει δεκτό ότι, σε τέτοιες περιπτώσεις, το ισχύον σε κάθε συμβαλλόμενο κράτος σύστημα ενδίκων βοηθημάτων, συμπληρούμενο από τον μηχανισμό της προδικαστικής παραπομπής που προβλέπεται στο άρθρο [267 ΣΛΕΕ], παρέχει στα υποκείμενα του δικαίου επαρκή εγγύηση». Το Δικαστήριο έκρινε ακολούθως στη σκέψη 34 της αποφάσεως αυτής ότι «μια ενδεχόμενη νομική πλάνη όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη δεν συνιστ[ούσε] κατάφωρη παράβαση ουσιώδους κανόνα δικαίου στην έννομη τάξη του κράτους αναγνωρίσεως».

α) Ο κατάφωρος ή πρόδηλος χαρακτήρας της προσβολής της δημοσίας τάξεως

64. Αν ο έλεγχος διεθνούς διαιτητικής αποφάσεως με βάση τους κανόνες της ευρωπαϊκής δημοσίας τάξεως (που αφορούν μόνον μια ήδη πολύ περιορισμένη κατηγορία κανόνων της έννομης τάξεως της Ένωσης) έπρεπε να περιοριστεί στις πρόδηλες ή κατάφωρες παραβάσεις του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, ο έλεγχος αυτός θα ήταν πλασματικός, λαμβανομένου υπόψη ότι οι συμφωνίες ή πρακτικές που ενδέχεται να περιορίζουν ή να νοθεύουν τον ανταγωνισμό είναι «συχνά συγκεκαλυμμένες» [42], γεγονός που θα οδηγούσε, σε πολλές περιπτώσεις, στην αδυναμία (ή στην υπέρμετρη δυσχέρεια) για τα υποκείμενα δικαίου να ασκήσουν τα δικαιώματα που τους απονέμει το δίκαιο του ανταγωνισμού της Ένωσης.

65. Πράγματι, όπως δέχονται η Hoechst και η Sanofi-Aventis στο σημείο 21 των γραπτών παρατηρήσεών τους, καθώς και η νομική τους εμπειρογνώμονας στο σημείο 5 της γνωμοδοτήσεώς της [43], ο υπέρμετρα περιορισμένος έλεγχος αυτός θα είχε ως αποτέλεσμα να αφορά μόνον «[τις] πλέον προφανείς παραβάσεις [του άρθρου 101 ΣΛΕΕ], όπως αυτές των συμβάσεων καθορισμού τιμών ή κατανομής των αγορών». Οι εκ του αποτελέσματος περιορισμοί θα διέφευγαν πλήρως από τον έλεγχο του ακυρωτικού δικαστή, καθώς η διαπίστωση της υπάρξεώς τους θα απαιτούσε κατά πολύ ευρύτερη εξέταση του ουσιαστικού περιεχομένου της διαιτητικής αποφάσεως, κάτι που τα γαλλικά δικαστήρια δεν θα μπορούσαν να πράξουν.

66. Μολονότι, όμως, υπάρχει μια διαβάθμιση παραβάσεων στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ με κριτήριο τον προφανή ή τον επιζήμιο χαρακτήρα τους, μεταξύ, κυρίως, περιορισμών λόγω αντικειμένου και περιορισμών εκ του αποτελέσματος [44], εντούτοις, στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ δεν υπάρχει καμία αναφορά που να επιτρέπει το συμπέρασμα ότι ορισμένοι εκ των περιορισμών αυτών θα ήταν ανεκτοί. Πράγματι, το άρθρο 101 ΣΛΕΕ απαγορεύει ρητώς τις συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων «*που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα*» [45] τον περιορισμό του ανταγωνισμού. Επομένως, είτε υπάρχει παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, περίπτωση κατά την οποία η συμφωνία μεταξύ των επίμαχων επιχειρήσεων είναι αυτοδικαίως άκυρη, είτε δεν υπάρχει.

67. Υπ' αυτήν την έννοια, μικρή σημασία έχει, συνεπώς, αν η παράβαση του κανόνα δημοσίας τάξεως είναι κατάφωρη ή όχι. Κανένα νομικό καθεστώς δεν μπορεί να δεχθεί παραβάσεις των πλέον θεμελιωδών κανόνων του που αποτελούν μέρος της δημοσίας τάξεώς του, τούτο δε ανεξαρτήτως του κατάφωρου ή όχι, προδήλου ή όχι, χαρακτήρα των παραβάσεων αυτών.

42 — Απόφαση Courage και Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, σκέψη 27).

43 — Η καθηγήτρια Laurence Idot αναγνωρίζει ότι η άποψή της θα είχε ως συνέπεια ότι, «πλην της εξαιρετικής περιπτώσεως μιας διαιτητικής αποφάσεως που θα επέτρεπε, για παράδειγμα, ένα καρτέλ, το κρατικό δικαστήριο δεν [θα μπορούσε] πλέον, επ' ευκαιρία ασκήσεως ενδίκου βοηθήματος κατά της ως άνω διαιτητικής αποφάσεως, να αποφανθεί σχετικά με το ουσιαστικό ζήτημα του δικαίου του ανταγωνισμού εφόσον αυτό έχει ήδη τεθεί και συζητηθεί ενώπιον του διαιτητικού δικαστηρίου».

44 — Βλ. απόφαση CB κατά Επιτροπής (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, σκέψεις 48 έως 52).

45 — Η υπογράμμιση δική μου.

β) Η αδυναμία ελέγχου διεθνούς διαιτητικής αποφάσεως για προσβολή δημοσίας τάξεως εφόσον το ζήτημα έχει τεθεί και συζητηθεί ενώπιον του διαιτητικού δικαστηρίου, διότι αυτό θα συνεπαγόταν αναθεώρηση επί της ουσίας της εν λόγω αποφάσεως

68. Στη σκέψη 36 της αποφάσεως Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269), το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 101 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 81 ΕΚ) συνιστούσε «θεμελιώδη διάταξη απαραίτητη για την εκπλήρωση των αποστολών που ανατέθηκαν στην [Ένωση] και, ειδικότερα, για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς» [46].

69. Εξάλλου, στη σκέψη 37 της αποφάσεως Gazprom (C-536/13, EU:C:2015:316), το Δικαστήριο έκρινε ότι η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης δεν δεσμεύει τα διαιτητικά δικαστήρια [47]. Αυτό σημαίνει ότι τα δικαστήρια των κρατών μελών δεν υποχρεούνται να σέβονται τις απαντήσεις στα ζητήματα του δικαίου της Ένωσης που δόθηκαν από τα διαιτητικά δικαστήρια, τα οποία δεν είναι δικαστήρια των κρατών μελών κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.

70. Συνεπώς, μολονότι το άρθρο 101 ΣΛΕΕ είναι διάταξη τόσο θεμελιώδης για την έννομη τάξη της Ένωσης, ωστόσο το γεγονός ότι τα μέρη έθεσαν και συζήτησαν ενώπιον του διαιτητικού δικαστηρίου το ζήτημα της μη συμβατότητας της διεθνούς διαιτητικής αποφάσεως με τη διάταξη αυτή δεν μπορεί να είναι καθοριστικής σημασίας, διότι η συμπεριφορά των μερών κατά τη διάρκεια της διαιτητικής διαδικασίας θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα να θέσει εν αμφιβόλω την αποτελεσματικότητα του άρθρου αυτού, καθόσον το διαιτητικό δικαστήριο δεν μπορεί κατ' αρχήν [48] να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο και δεν έχει απαραίτητα την αποστολή να ερμηνεύει και να εφαρμόζει το δίκαιο της Ένωσης.

71. Για τους λόγους αυτούς, ο έλεγχος από δικαστήριο κράτους μέλους της αντιθέσεως των διεθνών διαιτητικών αποφάσεων προς τους κανόνες της ευρωπαϊκής δημοσίας τάξεως δεν μπορεί να εξαρτάται από το αν το ζήτημα αυτό έχει ή όχι τεθεί ή συζητηθεί κατά τη διάρκεια της διαιτητικής διαδικασίας ούτε να περιοριστεί από την εκ μέρους του εθνικού δικαίου απαγόρευση αναθεωρήσεως επί της ουσίας της επίμαχης αποφάσεως.

72. Άλλως ειπείν, ένας ή περισσότεροι συμβαλλόμενοι σε συμφωνίες που θα μπορούσαν να θίγουν τον ανταγωνισμό δεν επιτρέπεται, μέσω της προσφυγής στη διαιτησία, να αποκλείουν τις συμφωνίες αυτές από τον έλεγχο που επιβάλλουν τα άρθρα 101 ΣΛΕΕ και 102 ΣΛΕΕ.

46 — Το Δικαστήριο βάσισε αυτή τη διαπίστωση στο άρθρο 3, στοιχείο ζ', της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο β', ΣΛΕΕ). Όπως εξήγησα στο σημείο 182 των προτάσεών μου στην υπόθεση Gazprom (C-536/13, EU:C:2014:2414), «δεν συντάσσομαι με την ερμηνεία [της] αποφάσεω[ς] Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269, σκέψη 36) [...] κατά την οποία το γεγονός και μόνον ότι συγκεκριμένο πεδίο εμπίπτει στις αποκλειστικές ή συντρέχουσες αρμοδιότητες της Ένωσης συμφώνως προς τα άρθρα 3 ΣΛΕΕ και 4 ΣΛΕΕ αρκεί για τον προβιβασμό διατάξεως του δικαίου της Ένωσης στη βαθμίδα των διατάξεων δημοσίας τάξεως. Εάν γινόταν δεκτή η ερμηνεία αυτή, το σύνολο του δικαίου της Ένωσης, από τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης έως μια οδηγία σχετική με τον εξοπλισμό υπό πίεση, θα θεωρείτο δημοσίας τάξεως [...]». Στο σημείο 177 των ίδιων προτάσεων, εξήγησα, παραπέμποντας στη σκέψη 304 της αποφάσεως Kadi και Al Barakaat International Foundation κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (C-402/05 P και C-415/05 P, EU:C:2008:461), ότι η έννοια της ευρωπαϊκής δημοσίας τάξεως μπορούσε να περιλαμβάνει μόνον τις «αρχ[ές] που συνιστούν τα θεμέλια της εννόμου τάξεως [της Ένωσης]» των οποίων «*η αγνόηση δεν μπορεί να γίνει ανεκτή* [...], διότι μια τέτοια αγνόηση θα ήταν ανεπίτρεπτη από πλευράς ενός ελεύθερου και δημοκρατικού κράτους δικαίου». Πρόκειται, επομένως, για «κανόν[ες] αναγκαστικού δικαίου τόσο *θεμελιώδ[εις]* για την αντίστοιχη έννομη τάξη [της Ένωσης] ώστε να μην είναι ανεκτή καμία απόκλιση από αυτ[ούς] στο πλαίσιο της επίδικης υποθέσεως» (βλ. σημείο 100 των προτάσεών μου στην υπόθεση Bogendorff von Wolffersdorff, C-438/14, EU:C:2016:11). Τα άρθρα 101 ΣΛΕΕ και 102 ΣΛΕΕ είναι, υπ' αυτήν την έννοια, διατάξεις θεμελιώδεις και ουσιώδεις για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, χωρίς τις οποίες η Ένωση δεν θα λειτουργούσε και των οποίων η αγνόηση, κατάφωρη ή όχι, πρόδηλη ή όχι, θα ήταν ανεπίτρεπτη από τη σκοπιά της εννόμου τάξεως της Ένωσης.

47 — Βλ. επίσης, υπ' αυτήν την έννοια, σημείο 154 των προτάσεών μου στην υπόθεση Gazprom (C-536/13, EU:C:2014:2414).

48 — Βλ. απόφαση Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta (C-377/13, EU:C:2014:1754), καθώς και διάταξη Merck Canada (C-555/13, EU:C:2014:92). Εν προκειμένω, ο διαιτητής δεν συνιστά «δικαστήριο ενός εκ των κρατών μελών» κατά την έννοια της νομολογίας αυτής διότι η δικαιοδοσία του δεν είναι υποχρεωτική, αλλά απορρέει από μία συμβατική επιλογή που ελευθέρως έγινε από τους συμβαλλομένους στη σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως επί της οποίας εκδόθηκαν οι επίμαχες διαιτητικές αποφάσεις στην υπόθεση της κύριας δίκης.

2. Επιβάλλει το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ την ακύρωση διεθνούς διαιτητικής αποφάσεως, όπως της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία εφαρμόζει σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως διπλώματος ευρεσιτεχνίας που προβλέπει, καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της, την καταβολή τρεχόντων δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως, ακόμη και στην περίπτωση αναδρομικής ακυρώσεως διπλώματος ευρεσιτεχνίας που καλύπτει την επίμαχη τεχνολογία (εν προκειμένω του διπλώματος ευρεσιτεχνίας EP 177) ή στην περίπτωση που η χρήση της επίμαχης τεχνολογίας δεν συνιστά προσβολή (εν προκειμένω των δικαιωμάτων εκ των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας US 522 και US 140);

α) Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

73. Από την τρίτη μερική απόφαση και την ερμηνεία που έδωσε ο διαιτητής στη σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως προκύπτει ότι η υποχρέωση της Genentech να καταβάλει τα τρέχοντα δικαιώματα εκμεταλλεύσεως στη Hoechst και στη Sanofi-Aventis, υπολογιζόμενα βάσει της παραγωγής φαρμάκων με τη χρήση της τεχνολογίας του ενεργοποιητή, δεν τελούσε υπό την προϋπόθεση ότι η τεχνολογία αυτή είναι ή παραμένει υπό την προστασία διπλώματος ευρεσιτεχνίας [49].

74. Πράγματι, σύμφωνα με την τρίτη μερική απόφαση, η απλή χρήση της επίμαχης τεχνολογίας κατά τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως αρκούσε για να θεμελιώσει την υποχρέωση καταβολής τρεχόντων δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως [50].

75. Συναφώς, δεν απόκειται στο Δικαστήριο να επανεξετάσει ή να αμφισβητήσει τα γεγονότα που διαπίστωσε ο διαιτητής και την ερμηνεία του σχετικά με τη σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως βάσει του γερμανικού δικαίου, κατά την οποία η σύμβαση αυτή παραχωρήσεως αδείας χρήσεως επιβάλλει την καταβολή δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως παρά την ακύρωση ή τη μη προσβολή ενός ή περισσοτέρων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.

76. Ακολούθως, το αιτούν δικαστήριο υποβάλλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα μόνον επί της ερμηνείας του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, γεγονός που καθιστά άνευ αντικειμένου τις αναφορές της Genentech στην απόφαση Huawei Technologies (C-170/13, EU:C:2014:2391) και σε ορισμένα σημεία των προτάσεών μου [51] στην υπόθεση αυτή που αφορούσαν αποκλειστικώς την ερμηνεία του άρθρου 102 ΣΛΕΕ.

Επιχειρήματα των διαδίκων

77. Για την Genentech, η υποχρέωση που επιβλήθηκε από την τρίτη μερική απόφαση να καταβάλει τα επίμαχα τρέχοντα δικαιώματα εκμεταλλεύσεως σε περίπτωση ακυρώσεως του διπλώματος ευρεσιτεχνίας ή μη προσβολής δικαιωμάτων εκ του διπλώματος ευρεσιτεχνίας για το οποίο έχει δοθεί άδεια χρήσεως επηρεάζει σημαντικά όχι μόνο το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, αλλά συνιστά επίσης περιορισμό του ανταγωνισμού τόσο λόγω αντικειμένου όσο και εκ του αποτελέσματος.

49 — Με τις απαντήσεις τους στα γραπτά ερωτήματα που έθεσε το Δικαστήριο, η Genentech, η Hoechst και η Sanofi-Aventis, η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή υποστηρίζουν ότι η τρίτη μερική απόφαση δεν αφορά το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας EP 177. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι τα δύο αμερικανικά διπλώματα ευρεσιτεχνίας (τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας US 522 και US 140) δεν είναι κρίσιμα για την τρίτη μερική απόφαση. Υποστηρίζει ότι, σύμφωνα με το δίκαιο που εφαρμόζεται στη σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, δηλαδή το γερμανικό, η ανάκληση ή η ακύρωση διπλώματος ευρεσιτεχνίας που αποτελεί αντικείμενο αδείας χρήσεως δεν επηρεάζει την υποχρέωση καταβολής των δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως, προσθέτοντας ότι το γερμανικό δίκαιο επιτρέπει την παραχώρηση αδείας χρήσεως ακόμη και για τεχνολογία που δεν καλύπτεται από δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ή δεν θα μπορούσε να καλύπτεται από το δίπλωμα αυτό. Η Hoechst και η Sanofi-Aventis υπογραμμίζουν ότι από την τρίτη μερική απόφαση προκύπτει σαφώς ότι ο διαιτητής υποχρέωσε την Genentech στην καταβολή δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως οφειλομένων στη Sanofi θεμελιώνοντας την καταβολή αυτή αποκλειστικά στη χρήση του ενεργοποιητή, ο οποίος αποτελεί το αντικείμενο της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, για την παρασκευή από την Genentech του Rituxan® στις Ηνωμένες Πολιτείες.

50 — Δεν αμφισβητείται ότι, κατά τα αμερικανικά δικαστήρια, τα δικαιώματα που αντλούνται από τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας US 522 και US 140 δεν έχουν προσβληθεί. Ο διαιτητής διαπίστωσε εξάλλου στις σκέψεις 322 έως 330 της τρίτης μερικής αποφάσεως ότι ο ενεργοποιητής χρησιμοποιήθηκε για την παρασκευή του Rituxan® μεταξύ της 15ης Δεκεμβρίου 1998 και της 27ης Οκτωβρίου 2008. Βλ. σημείο 16 ανωτέρω.

51 — C-170/13, EU:C:2014:2391.

78. Όσον αφορά τον επηρεασμό του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών, η Genentech επισημαίνει ότι η Επιτροπή χορήγησε στις 2 Ιουνίου 1998 άδεια κυκλοφορίας του MabThera® κατ' εφαρμογήν του κανονισμού (ΕΟΚ) 2309/93 του Συμβουλίου, της 22ας Ιουλίου 1993, για τη θέσπιση κοινοτικών διαδικασιών έγκρισης και εποπτείας των φαρμακευτικών προϊόντων για ανθρώπινη και κτηνιατρική χρήση και για τη σύσταση ευρωπαϊκού οργανισμού για την αξιολόγηση των φαρμακευτικών προϊόντων [52], με ισχύ για διάθεση στο εμπόριο σε όλη την Ένωση. Κατά την Genentech, κατά τη διάρκεια της κρίσιμης περιόδου (από το 1998 έως το 2008), παρασκεύασε το «rituximab» με σκοπό τη διάθεσή του στο εμπόριο στα διάφορα κράτη μέλη, ήτοι κυρίως στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, στο Βασίλειο της Ισπανίας, στη Γαλλική Δημοκρατία, στην Ιταλική Δημοκρατία καθώς και στο Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας. Παρατηρεί ότι τα δικαιώματα εκμεταλλεύσεως που επιδικάστηκαν από τον διαιτητή υπολογίστηκαν βάσει των καθαρών παγκόσμιων πωλήσεων τελικών προϊόντων για την περίοδο από το 1998 έως το 2008 και ότι, ενόψει του σημαντικού όγκου των πωλήσεων που πραγματοποιήθηκαν στην Ένωση κατά τη διάρκεια της κρίσιμης περιόδου, ο περιορισμός στον ανταγωνισμό που απορρέει από την επιβληθείσα από τον διαιτητή καταβολή επηρεάζει κατά τρόπο άμεσο το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών.

79. Η Genentech εξηγεί επίσης ότι, εντός της αγοράς, περιέρχεται σε μειονεκτική θέση ως προς τον ανταγωνισμό, καθώς υποχρεούται να πληρώνει για τη χρήση μιας τεχνολογίας ενώ οι λοιποί ανταγωνιστές μπορούν να επωφελούνται αυτής ελεύθερα και δωρεάν.

80. Εξάλλου, κατά την Genentech, η Hoechst και η Sanofi-Aventis αποζημιώθηκαν και πλούτισαν αδικαιολόγητα εισπράττοντας [53] τα τρέχοντα δικαιώματα επί των επιστημονικών και τεχνολογικών ανακαλύψεων στις οποίες δεν είχαν καμία συνεισφορά. Εκτιμά ότι οι επίμαχες διεθνείς διαιτητικές αποφάσεις στην υπόθεση της κύριας δίκης επέτρεψαν στη Hoechst και στη Sanofi-Aventis να «φορολογήσουν» τους ανταγωνιστές τους και να επιβαρύνουν οικονομικά, εν γένει, τη φαρμακευτική βιομηχανία και, ειδικότερα, την Genentech και τις θυγατρικές της οι οποίες ασκούν τις δραστηριότητές τους τόσο στην Ευρώπη όσο και στον υπόλοιπο κόσμο, τούτο δε κατά παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης.

81. Επί του ανταγωνισμού ως τοιούτου, η Genentech επισημαίνει ότι η Sanofi-Aventis είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος φαρμακευτικός όμιλος της Ευρώπης ως προς τα έσοδα από συνταγογραφούμενα φάρμακα και συμμετέχει στην έρευνα και την ανάπτυξη, καθώς και στην παρασκευή φαρμάκων σε περισσότερους θεραπευτικούς τομείς. Προσθέτει ότι η Sanofi-Aventis είναι μία εκ των κυριοτέρων ανταγωνιστών της Roche (η οποία κατέχει σήμερα το 100 % του μετοχικού κεφαλαίου της Genentech) στον τομέα της φαρμακευτικής βιομηχανίας με γνώμονα την έρευνα.

82. Αντιθέτως, η Hoechst και η Sanofi-Aventis υποστηρίζουν ότι οι διαιτητικές αποφάσεις που προσβλήθηκαν από την Genentech έχουν πολύ περιορισμένη σχέση με την Ένωση.

83. Επισημαίνουν επίσης ότι τα οφειλόμενα από την Genentech δικαιώματα εκμεταλλεύσεως δεν αντλούνται από κάποιο ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας και ότι οι αμφισβητούμενες διεθνείς διαιτητικές αποφάσεις δεν έχουν καμία επίπτωση επί των πωλήσεων της Genentech. Προσθέτουν επίσης ότι ο διαιτητής αποφάνθηκε μόνον επί του ζητήματος αν η Genentech υποχρεούνταν συμβατικώς να καταβάλει τα προβλεπόμενα από τη σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως δικαιώματα εκμεταλλεύσεως και ότι τα δικαιώματα εκμεταλλεύσεως που επιδικάστηκαν στη Hoechst και στη Sanofi-Aventis από την οριστική διαιτητική απόφαση υπολογίστηκαν βάσει των παγκόσμιων πωλήσεων του Rituxan®, από τις οποίες μόνον το 17 % αφορούν την Ένωση, γεγονός που αντιστοιχεί κατά προσέγγιση σε 18 εκατομμύρια ευρώ για την επίμαχη περίοδο από το 1998 έως το 2008.

52 — ΕΕ L 214, σ. 1.

53 — Με διάταξη της 3ης Οκτωβρίου 2013, το cour d'appel de Paris κήρυξε εκτελεστές την τρίτη μερική απόφαση, την οριστική διαιτητική απόφαση και την προσθήκη. Οι καταψηφιστικές διατάξεις των αποφάσεων αυτών έχουν επομένως εκτελεστεί.

γ) Εκτίμηση

84. Επί της εκτιμήσεως του επηρεασμού του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών, συντάσσομαι με τις παρατηρήσεις της Επιτροπής στις απαντήσεις της στις γραπτές ερωτήσεις που έθεσε το Δικαστήριο, σύμφωνα με τις οποίες θα απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, αφού λάβει υπόψη τα χαρακτηριστικά της επίμαχης αγοράς, αν πιθανολογείται επαρκώς, αφενός, ότι η υποχρέωση καταβολής δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως, δυνάμει της οριστικής αποφάσεως και κατ' εφαρμογήν της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, ασκεί άμεση ή έμμεση επιρροή, πραγματική ή δυνητική, στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών και, αφετέρου, ότι η επιρροή αυτή δεν είναι ασήμαντη [54].

85. Σχετικά με το ζήτημα του περιορισμού του ανταγωνισμού, δεν πρόκειται εδώ να τεθεί το ερώτημα αν, λόγω της δοθείσας από τον διαιτητή ερμηνείας της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, η Genentech περιήλθε από εμπορικής απόψεως σε μειονεκτική θέση ή αν η επιχείρηση αυτή δεν θα είχε συνάψει μια τέτοια σύμβαση, σε περίπτωση που διέθετε το προνόμιο (αδιαμφισβήτητο) της υπαναχωρήσεως [55]. Ο σκοπός του άρθρου 101 ΣΛΕΕ δεν είναι να ρυθμίσει εν γένει τις εμπορικές σχέσεις μεταξύ των επιχειρήσεων αλλά περιορίζεται να απαγορεύσει ορισμένα είδη συμφωνιών μεταξύ των επιχειρήσεων που ενδέχεται να επηρεάσουν το εμπόριο των κρατών μελών και έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρακώλυση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς.

86. Εξάλλου, με την απόφασή του Ottung (320/87, EU:C:1989:195), το Δικαστήριο εξέτασε με γνώμονα το δίκαιο του ανταγωνισμού συμβατική υποχρέωση βάσει της οποίας ο κάτοχος αδείας χρήσεως εφευρέσεως που προστατεύεται από δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ήταν υποχρεωμένος να καταβάλει δικαιώματα εκμεταλλεύσεως, επ' αόριστον, και επομένως ακόμα και μετά τη λήξη του διπλώματος ευρεσιτεχνίας.

87. Στις σκέψεις 11 και 12 της αποφάσεως αυτής, το Δικαστήριο έκρινε:

«Δεν μπορεί να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο ένας όρος συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας εκμεταλλεύσεως που επιβάλλει υποχρέωση καταβολής δικαιωμάτων να *υπαγορεύεται από άλλες εκτιμήσεις που δεν αφορούν δίπλωμα ευρεσιτεχνίας*. Η συνομολόγηση ενός τέτοιου όρου μπορεί, πράγματι, να απορρέει *από την αξιολόγηση βάσει εμπορικών κριτηρίων* των δυνατοτήτων εκμεταλλεύσεως που παρέχει η σύμβαση παραχωρήσεως αδείας εκμεταλλεύσεως […]

54 — Κατά την Επιτροπή, ορισμένα στοιχεία δείχνουν ότι η υποχρέωση καταβολής των επίμαχων δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως μπορεί να έχει μια τέτοια επιρροή. «Πρώτον, η γεωγραφική εμβέλεια της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως είναι παγκόσμια και ως εκ τούτου περιλαμβάνει το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης […] Δεύτερον, η σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως αφορά τεχνολογία η οποία, κατά την άποψη του διαιτητή, χρησιμοποιήθηκε για την παρασκευή του rituximab, του ενεργού συστατικού του φαρμάκου MabThera® που διατίθεται στο εμπόριο στην Ένωση. Τρίτον, το MabThera® αποτελεί αντικείμενο αδείας κυκλοφορίας […] κατά το άρθρο 3 του [κανονισμού (ΕΟΚ) 2309/93]. Τέταρτον, η Genentech φαίνεται ότι έχει διαθέσει στο εμπόριο το MabThera® τουλάχιστον στη Γερμανία, στη Γαλλία και στην Ιταλία. Πέμπτον, φαίνεται ότι η Sanofi και [η Genentech, που αποτελεί τώρα τμήμα του ομίλου Roche,] είναι σημαντικοί ανταγωνιστές στον τομέα της φαρμακευτικής έρευνας και, ιδιαίτερα, δυνητικοί ανταγωνιστές στον τομέα δράσεως του Rituxan® (και του MabThera®). Έκτον, η υποχρέωση καταβολής δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως μπορεί να επιβαρύνει το κόστος παραγωγής της Genentech και να έχει ως αποτέλεσμα να μειωθεί ο ανταγωνισμός στις υπάρχουσες αγορές προϊόντων και τεχνολογιών, μεταξύ άλλων στον τομέα δράσεως του MabThera®. Έβδομον, φαίνεται ότι το Rituxan® και το MabThera® υπερβαίνουν κύκλο εργασιών ενός δισεκατομμυρίου ευρώ, το οποίο επιτρέπει να χαρακτηριστούν ως φάρμακα "blockbuster"».

55 — Όπως η Hoechst και η Sanofi-Aventis παρατήρησαν, με τις απαντήσεις τους στις γραπτές ερωτήσεις που τέθηκαν από το Δικαστήριο, «απλώς και μόνον ότι η καταβολή των συμβατικών δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως που οφείλονται κατ' εφαρμογήν της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως μπορεί ενδεχομένως να συνιστά οικονομικό βάρος για τον κάτοχο της αδείας, εν προκειμένω την Genentech, δεν αρκεί για να χαρακτηριστεί ως περιορισμός του ανταγωνισμού. Ένα τέτοιο βάρος καταδεικνύει απλά την εμπορική φύση της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, που συνήφθη με απόλυτη επίγνωση από ισότιμες και πλήρως ενημερωμένες εμπορικές επιχειρήσεις, και η οποία όπως κάθε άλλη εμπορική συμφωνία μπορεί να αποδειχθεί εμπορικά λιγότερο επωφελής απ' ό,τι αρχικώς απέβλεπε ο ένας εκ των συμβαλλομένων».

Στην περίπτωση κατά την οποία η υποχρέωση καταβολής δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως έχει αναληφθεί για αόριστο χρόνο και υποστηρίζεται, ως εκ τούτου, ότι εξακολουθεί να δεσμεύει τον οφειλέτη μετά τη λήξη της ισχύος του οικείου διπλώματος ευρεσιτεχνίας, τίθεται το ερώτημα μήπως, ενόψει του οικονομικού και νομικού πλαισίου της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας εκμεταλλεύσεως, η υποχρέωση του οφειλέτη να εξακολουθήσει να καταβάλλει τα εν λόγω δικαιώματα συνιστά περιορισμό του ανταγωνισμού κατά την έννοια του άρθρου [101], παράγραφος 1» [56].

88. Κατά το Δικαστήριο, η επίμαχη υποχρέωση μπορεί να προσβάλει το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ καθώς το άρθρο αυτό είτε δεν απονέμει στον κάτοχο της αδείας το δικαίωμα καταγγελίας της συμβάσεως μέσω προειδοποιήσεως εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος είτε τείνει να περιορίσει την ελευθερία δράσεως του κατόχου της αδείας μετά την καταγγελία [57].

89. Μολονότι η απόφαση αυτή αναφερόταν σε οικονομικές και νομικές περιστάσεις ελαφρώς διαφορετικές από τις επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης [58], φρονώ ότι η νομολογία αυτή μπορεί να τύχει αναλογικής εφαρμογής στην υπό κρίση υπόθεση.

90. Η τρίτη μερική απόφαση επιβεβαιώνει ότι η υποχρέωση της Genentech να καταβάλει τα δικαιώματα εκμεταλλεύσεως απέρρεε όχι από τη χρήση τεχνολογίας που προστατεύεται από ισχύοντα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, αλλά μόνον από την επίμαχη σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως [59]. Προκύπτει σαφώς από την εκ μέρους του διαιτητή ερμηνεία της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, κατ' εφαρμογήν του γερμανικού δικαίου, ότι το εμπορικό αντικείμενο της συμβάσεως αυτής ήταν να επιτραπεί στην Genentech να χρησιμοποιεί τον επίμαχο ενεργοποιητή αποφεύγοντας ένδικες διαδικασίες ως προς το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Με δεδομένο ότι η Genentech, αντιθέτως προς άλλους χρήστες του ενεργοποιητή που δεν έχουν συνάψει μια τέτοια σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως με τη Hoechst και τη Sanofi-Aventis, πράγματι επωφελήθηκε από αυτήν την «πρόσκαιρη ανακωχή» [60] κατά τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, οι πληρωμές για τη χρήση του ενεργοποιητή, που οφείλονταν κατά τη συμφωνία αυτή από την Genentech, δεν ήταν επιστρεπτέες παρά την απουσία προσβολής ή την ακύρωση των επίμαχων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.

56 — Η υπογράμμιση δική μου.

57 — Βλ απόφαση Ottung (320/87, EU:C:1989:195, σκέψη 13). Η Genentech υποστηρίζει ότι η Επιτροπή, με την από 2 Δεκεμβρίου 1975 απόφασή της, περί της διαδικασίας εφαρμογής του άρθρου [101 ΣΛΕΕ] (IV/26.949 - AOIP/Beyrard) (JO L 6, σ. 8), είχε «αποφανθεί ότι υπάρχει περιορισμός ανταγωνισμού όταν ένας όρος συμβάσεως διπλώματος ευρεσιτεχνίας υπό χρήση "προβλέπει την καταβολή δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως στον πάροχο των δικαιωμάτων χρήσεως χωρίς τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας αυτού του τελευταίου να γίνονται αντικείμενο εκμεταλλεύσεως". Κατά την Επιτροπή […], ένας τέτοιος όρος σε σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως "είναι επίσης μη συμβατός με το άρθρο [101], παράγραφος 1, όπως και η υποχρέωση καταβολής δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως *μετά τη λήξη του διπλώματος ευρεσιτεχνίας*"» (η υπογράμμιση δική μου). Οι παρατηρήσεις της Genentech αφορούν όρο που υποχρεώνει μια κάτοχο αδείας χρήσεως να καταβάλει δικαιώματα εκμεταλλεύσεως εφόσον παρασκευάζει τα προϊόντα τα οποία αφορά η σύμβαση χωρίς να χρησιμοποιεί τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας του παρόχου της αδείας χρήσεως. Με την απόφαση αυτή, η Επιτροπή θεώρησε ότι ο όρος είχε περιοριστικό αποτέλεσμα για τον ανταγωνισμό, διότι προέβλεπε την καταβολή δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως στον πάροχο της αδείας χρήσεως χωρίς τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας του τελευταίου να γίνονται αντικείμενο εκμεταλλεύσεως. Συναφώς, έκρινε ότι ο όρος αυτός, όπως και κάθε άλλος όρος που προέβλεπε την υποχρέωση καταβολής δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως μετά τη λήξη ισχύος διπλώματος ευρεσιτεχνίας, ήταν μη συμβατός με το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Πρέπει να επισημανθεί ότι η Επιτροπή, όπως και το Δικαστήριο στη σκέψη 13 της αποφάσεώς του Ottung (320/87, EU:C:1989:195), υπογράμμισε ότι «[η] υποχρέωση καταβολής δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως μετά τη λήξη ισχύος του διπλώματος ευρεσιτεχνίας [...] συνιστά […] παράβαση του άρθρου [101] *διότι η σύμβαση δεν παρέχει στον δικαιούχο της αδείας το δικαίωμα να καταγγείλει τη σύμβαση*» (η υπογράμμιση δική μου).

58 — Η υπό κρίση υπόθεση αφορά περίπτωση ακυρώσεως των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ή μη προσβολής δικαιωμάτων αντλούμενων από αυτά, ενώ η υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Ottung (320/87, EU:C:1989:195) αφορούσε τη λήξη ισχύος των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.

59 — Η Hoechst και η Sanofi-Aventis επισημαίνουν ότι τα εθνικά δίκαια πολλών κρατών μελών προβλέπουν ότι όταν ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ακυρώνεται, ο κάτοχος αδείας έχει το δικαίωμα να σταματήσει την καταβολή δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως για το μέλλον, αλλά αντιθέτως δεν μπορεί να ζητήσει την επιστροφή των ήδη καταβληθέντων δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως.

60 — Βλ. σκέψη 315 της τρίτης μερικής αποφάσεως.

91. Εξάλλου, η υποχρέωση καταβολής δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως προβλεπόταν μόνον κατά τη διάρκεια ισχύος αυτής της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως και η Genentech μπορούσε ελευθέρως να την καταγγείλει υπό τον όρο τηρήσεως της πολύ σύντομης προθεσμίας προειδοποιήσεως δύο μηνών [61]. Από την καταγγελία της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, η Genentech βρισκόταν επομένως ακριβώς στην ίδια κατάσταση όπως και όλοι οι άλλοι χρήστες του επίμαχου ενεργοποιητή [62].

92. Επισημαίνω, επίσης, ότι η ελευθερία δράσεως της Genentech ουδόλως περιοριζόταν κατά τη μεταγενέστερη της καταγγελίας περίοδο και ότι αυτή δεν δεσμευόταν από όρο που της απαγορεύει να αμφισβητήσει το κύρος ή την προσβολή των επίμαχων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Εξάλλου, μετά την καταγγελία της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως, αυτή ζήτησε την ακύρωση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ενώπιον του United States District Court for the Northern District of California.

93. Η Genentech υποστηρίζει ωστόσο ότι από την απόφαση Windsurfing International κατά Επιτροπής (193/83, EU:C:1986:75) προκύπτει ότι συντρέχει παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ αν ο δικαιούχος αδείας χρήσεως διπλώματος ευρεσιτεχνίας υποχρεούται να καταβάλει δικαιώματα εκμεταλλεύσεως που υπολογίζονται βάσει της τιμής καθαρών πωλήσεων προϊόντος που δεν καλύπτεται από το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας.

94. Με την απόφαση αυτή, το Δικαστήριο έκρινε ότι, καταρχήν, αυτό το σύστημα υπολογισμού των δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως επί της καθαρής τιμής πωλήσεως της πλήρους ιστιοσανίδας μπορούσε να περιορίσει τον ανταγωνισμό σε ό,τι αφορά τη χωριστή πώληση πλωτήρων, τους οποίους δεν κάλυπτε δίπλωμα ευρεσιτεχνίας [63]. Συναφώς, το Δικαστήριο επισήμανε, στη σκέψη 65 της αποφάσεως αυτής, ότι υπήρχε ζήτηση τόσο για μεμονωμένους ιστιοπλοϊκούς εξοπλισμούς όσο και για μεμονωμένους πλωτήρες.

95. Ωστόσο, στην απόφαση αυτή, ο δικαιούχος του διπλώματος ευρεσιτεχνίας, μέσω του επίμαχου όρου και κατά παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, ΣΛΕΕ, είχε εξαρτήσει τη σύναψη της συμβάσεως από την προϋπόθεση της αποδοχής, εκ μέρους του αντισυμβαλλόμενου, πρόσθετων παροχών [64] οι οποίες, εκ φύσεως ή σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες, δεν είχαν σχέση με το αντικείμενο της συμβάσεως. Όμως, στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν υπάρχει καμία ένδειξη που να επιτρέπει την επισήμανση ότι η εκτέλεση της τρίτης μερικής αποφάσεως θα είχε ως αποτέλεσμα να επιβληθούν στην Genentech υποχρεώσεις οι οποίες, εκ φύσεως ή σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες, δεν θα είχαν σχέση με το αντικείμενο της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως.

96. Πράγματι, κατά τον διαιτητή, το εμπορικό αντικείμενο της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως ήταν να αποτραπεί το ενδεχόμενο να ανακύψουν ένδικες διαδικασίες σχετικές με τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας και, επομένως, ο υπολογισμός των δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως ήταν εντελώς ανεξάρτητος από την ύπαρξη ή όχι ενός ισχύοντος διπλώματος ευρεσιτεχνίας επί του τελικού προϊόντος.

61 — Στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Ottung (320/87, EU:C:1989:195), προβλεπόταν προηγούμενη εξάμηνη ειδοποίηση που εξέπνεε κάθε έτος την 1η Οκτωβρίου.

62 — Αντιθέτως, όπως επισημαίνει η Επιτροπή στις παρατηρήσεις της, «υποχρέωση συνεχίσεως καταβολής δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως, χωρίς δυνατότητα καταγγελίας της συμβάσεως μετά από προηγούμενη ειδοποίηση εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος, θα επιβάρυνε το κόστος παραγωγής του δικαιούχου χωρίς δικαιολογία οικονομικού χαρακτήρα και θα είχε ως αποτέλεσμα να περιορίσει τον ανταγωνισμό στις υπάρχουσες αγορές προϊόντων και τεχνολογιών και να αποθαρρύνει τον δικαιούχο να επενδύσει στην ανάπτυξη και βελτίωση της τεχνολογίας του».

63 — Βλ. απόφαση Windsurfing International κατά Επιτροπής (193/83, EU:C:1986:75, σκέψη 67).

64 — Ο επίμαχος όρος της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως υποχρέωνε τους κατόχους αδείας να καταβάλουν δικαιώματα εκμεταλλεύσεως για τον καλυπτόμενο από δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ιστιοπλοϊκό εξοπλισμό μιας ιστιοσανίδας βάσει της τιμής πωλήσεως πλήρους ιστιοσανίδας, η οποία συνίστατο από ιστιοπλοϊκό εξοπλισμό και μη προστατευόμενους από το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας πλωτήρες.

97. Συνεπώς, φρονώ ότι το άρθρο 101 ΣΛΕΕ δεν απαγορεύει την εφαρμογή, σε περίπτωση ακυρώσεως διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που προστατεύουν τεχνολογία ή μη προσβολής των αντλούμενων από αυτά δικαιωμάτων, συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως που επιβαρύνει τον κάτοχο της αδείας με δικαιώματα εκμεταλλεύσεως για μόνη τη χρήση των δικαιωμάτων που συνδέονται με τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας τα οποία αφορά η άδεια, εφόσον, αφενός, το εμπορικό αντικείμενο της συμφωνίας αυτής είναι να επιτραπεί στον κάτοχο αδείας να χρησιμοποιεί την επίμαχη τεχνολογία αποφεύγοντας τις ένδικες διαδικασίες ως προς τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας και, αφετέρου, ο κάτοχος αδείας μπορεί να καταγγείλει τη σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως αφού τηρήσει εύλογη προθεσμία προειδοποιήσεως, και αυτό ακόμα και σε περίπτωση ακυρώσεως ή απουσίας προσβολής του διπλώματος ευρεσιτεχνίας.

3. Επί της δυνατότητας εφαρμογής των κανονισμών απαλλαγής σχετικά με τη μεταφορά τεχνολογίας

98. Η Genentech, η Hoechst, η Sanofi-Aventis, η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή κατέθεσαν παρατηρήσεις επί της εφαρμογής των διατάξεων του κανονισμού (ΕΕ) 316/2014 της Επιτροπής, της 21ης Μαρτίου 2014, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 101, παράγραφος 3, της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας[65].

99. Αντιθέτως, η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, δεδομένου ότι το υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα αφορά την εφαρμογή της συμβάσεως παραχωρήσεως αδείας χρήσεως για την περίοδο από 15 Δεκεμβρίου 1998 έως 27 Οκτωβρίου 2008, θα ήταν εφαρμοστέοι για την επίμαχη περίοδο ο κανονισμός (ΕΚ) 240/96 της Επιτροπής, της 31ης Ιανουαρίου 1996, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου [101], παράγραφος 3, [ΣΛΕΕ] σε κατηγορίες συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας[66] και ο κανονισμός 772/2004.

100. Κατά τη γνώμη μου, δεν είναι σκόπιμο να εξεταστεί η δυνατότητα εφαρμογής των τριών αυτών κανονισμών, επονομαζομένων ως κανονισμών «απαλλαγής», στην προκειμένη περίπτωση.

101. Πέραν του γεγονότος ότι το Δικαστήριο δεν διαθέτει επαρκή δεδομένα για να προβεί σε μία τέτοια ανάλυση, αυτή θα ήταν περιττή διότι φρονώ ότι, σύμφωνα με την απόφαση Ottung (320/87, EU:C:1989:195), το άρθρο 101, παράγραφοι 1 και 2, ΣΛΕΕ δεν επιβάλλει την ακύρωση της τρίτης μερικής αποφάσεως. Επισημαίνω ότι αυτοί οι κανονισμοί απαλλαγής εφαρμόζουν το άρθρο 101, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ[67] σε κατηγορίες συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας στις οποίες μετέχουν μόνον δύο επιχειρήσεις και στις σχετικές εναρμονισμένες πρακτικές, *που εμπίπτουν στο άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.*

102. Επισημαίνεται, επαλλήλως, ότι, κατά τη γνώμη μου, δεν μπορούν να γίνουν δεκτά τα επιχειρήματα της Genentech ότι η υποχρέωση που υπέχει, δυνάμει της τρίτης μερικής αποφάσεως, να καταβάλει δικαιώματα εκμεταλλεύσεως βάσει του συνόλου των πωλήσεων του MabThera® θα συνιστούσε ιδιαίτερα σοβαρό περιορισμό κατ' εφαρμογήν του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α′ και δ′, του κανονισμού 316/2014.

65 — ΕΕ L 93, σ. 17.

66 — ΕΕ L 31, σ. 2.

67 — Οι τρεις επίμαχοι κανονισμοί έχουν όλοι ως νομική βάση τον κανονισμό 19/65.

103. Πράγματι, από τη δικογραφία ενώπιον του Δικαστηρίου δεν προκύπτει ότι η σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως και η τρίτη μερική απόφαση έχουν ως αντικείμενο ή αποτέλεσμα, αφενός, να περιορίσουν την ικανότητα της Genentech να καθορίσει τις δικές της τιμές πωλήσεως σε τρίτους [68] ή, αφετέρου, να περιορίσει τη δυνατότητά της «να εκμεταλλεύεται τα δικά τ[ης] δικαιώματα τεχνολογίας» ή «να διεξάγει δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης» [69].

VI – **Πρόταση**

104. Κατά συνέπεια, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στα προδικαστικά ερωτήματα του cour d'appel de Paris την εξής απάντηση:

Το άρθρο 101 ΣΛΕΕ δεν επιβάλλει, σε περίπτωση ακυρώσεως των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που προστατεύουν ορισμένη τεχνολογία ή μη προσβολής των δικαιωμάτων που αντλούνται από αυτά, την ακύρωση διεθνούς διαιτητικής αποφάσεως η οποία εφαρμόζει σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως που επιβαρύνει τον κάτοχο της αδείας με υποχρέωση καταβολής δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως για τη χρήση και μόνον των δικαιωμάτων που αντλούνται από τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας τα οποία αφορά η άδεια, εφόσον το εμπορικό αντικείμενο της συμβάσεως αυτής είναι να επιτρέπει στον κάτοχο της αδείας να χρησιμοποιεί την επίμαχη τεχνολογία αποφεύγοντας το ενδεχόμενο ένδικων διαδικασιών σχετικών με το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, υπό τον όρο, πρώτον, ότι ο κάτοχος της αδείας μπορεί να καταγγείλει τη σύμβαση παραχωρήσεως αδείας χρήσεως τηρώντας εύλογη προθεσμία προειδοποιήσεως, δεύτερον, μπορεί να αμφισβητήσει το κύρος των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ή την προσβολή δικαιωμάτων που αντλούνται από αυτά και, τρίτον, διατηρεί την ελευθερία δράσεώς του μετά την καταγγελία.

68 — Βλ. άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 316/2014. Βλ., υπ' αυτήν την έννοια, άρθρο 101, παράγραφος 1, στοιχείο α', ΣΛΕΕ.

69 — Βλ., άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του κανονισμού 316/2014. Βλ., υπ' αυτήν την έννοια, άρθρο 101, παράγραφος 1, στοιχείο β', ΣΛΕΕ.